

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

IDDUNIS

JULNUMMER 1919

PRIS 1 KR. 50 ÖRE.

INNEHÅLL:

JUL. Dikt av FREDRIK VETTERLUND. Illustrerad av JOSEF SVANLUND. — Nike, segergudinnan. Skiss av ERNST DIDRING. Illustrerad av JOSEF SVANLUND. — Konvaljerna. Ett rosenblad. Två dikter av HANS DHEIJNE. — Adolf. En historia om kärlek av FANNY ALVING. Illustrerad av EIGIL SCHWAB. — Den gamla soffan. Skiss av ULLA LINDER. Illustrerad av JENNY NYSTRÖM. — Sängen om Stora vattnet. Dikt av HARRY BLOMBERG. Illustrerad av TORSTEN SCHONBERG. — En konstig fantasi. Skiss av RICHARD VALLNER. Illustrerad av TORSTEN SCHONBERG. — Ellen Key sjuttio år. Av GURLI LINDER. Med illustrationer efter fotografier av R. VALTER och K. BJÖRLINGSON. Inramningar av JOSEF SVANLUND. — Om kärleken. Av ELLEN KEY. — Nordiska och tyska röster på Ellen Keys sjuttioårsdag. Med vignett av JOSEF SVANLUND. — Konfektpåsen. Skiss av HASSE Z. Illustrerad av EIGIL SCHWAB. — Den röda kransen. Skiss av ANNA WAHLENBERG. Illustrerad av JENNY NYSTRÖM. — Fränderna. Skiss av ADOLF JOHANSSON. Illustrerad av DAVID LJUNGDAHL. — Omslagets bild av P. LINDROTH.
Redaktör: ERNST HÖGMAN.

◆
Klichéerna från STOCKHOLMS-TIDNINGENS KLICHÉANSTALT
och CEDERQUISTS GRAFISKA AKTIEBOLAG.
Tryckt hos SVENSKA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET.
STOCKHOLM 1919.

JULNUMMERN JULNUMMER 1919

JUL.

AV FREDRIK VETTERLUND.

DECEMBERS morgongryning skum,
 som ljusnar sakta i mitt rum
 vid brasans röda sken!
 Ej mera vänlig syn jag vet
 än din förtrogna dunkelhet,
 när in till mig jag träder
 bland böckernas Aten!
 Den skänk du ger åt dagen
 är sinnets djupa ro.
 Hur gott att börja tagen,
 där dina skuggor bo.

I bäddens värme än en stund
 de andra njuta av den blund,
 som du så ljuvlig spar.
 Jag sitter ensam här och hör,
 hur draget gnyr därinnanför
 min brasas stängda luckor,
 och vinden rolös far...
 Jag öppnar. Mer det dagas,
 och rummets syn blir ny,
 och muntert skuggor jagas,
 och muntert eldsken fly...

Men ute glänsa andra sken.
 Nu plötsligt himlen fejats ren
 fast stilla vinterblek,
 och kring min bildvärlds rikedom
 från Österland, från Hellas, Rom
 en nordisk dager faller.
 O hem, av bilders lek
 vad fjärran från jag drömde,
 det gjorde du till mitt,
 vad hos mig själv jag gömde,
 hos dig fick spira fritt.

Nu vill jag sitta denna dag
 och glädjas vid ett verks behag,
 det verk, som tog min håg.
 De stores själ min själ berör,
 jag lyss, idéers sus jag hör
 som sus av svanevingar,
 och ser gestalters fåg.
 Ni, som jag icke kände
 men älskat all min tid,
 om hit ni återvände
 i denna vinters frid!

Och du, min döde ungdomsvän,
 ack, komme du i kväll igen
 till mig vid julens bord!
 Om allt som vi oss frågat förr,
 om allt som bakom dödens dörr
 du djupast har förnummit,
 du sade nog ett ord?
 Och kvällen skulle svinna
 som förr den ofta svann,
 och kronan festligt brinna
 som förr vår ungdom brann!

N I K E - S E G E R G U D I N N A N A V E R N S T D I D R I N G

DET BÖRjade SKYMMa INNE I ATRIET. Skuggorna blånade redan nere vid pelarna. Endast vattenkrukans rundel speglade ännu den vinröda himlen, som stod lysande över taksprångets mörka fyrkant.

Proxenides' hand sjönk trött ned, och marmorn föll med ett rassel bland marmorflisorna. Den vänstra vilade ännu med mejseln på det sida vecket vid segergudinnans fot, och när Proxenides med konstnärns kritiska ögon följde från marmorfoten upp förbi segergudinnans smidiga lemmar, som skymtade under de veckrika slöjorna, syntes de dock liksom smeka varje rundning, varje fäll i den penteliska marmorn.

Han fäste blicken på gudinnans ansikte. Det tycktes honom som om hennes leende strålade ännu mer än vänligt och som om segerns triumf lyste ur varje drag. Men det var väl för att ljuset ännu dröjde kvar däruppe. Hennes fina näsveck darrade i stolthet, och ögonen öppnade sig i salig hänryckning, medan munnsens fylliga läppar samlade sig i jubel kring den förgyllda basunen, som hon sträckte högt upp mot den rodnande aftonhimlen för att liksom blåsa ut segerhymnen ända upp mot Olympen.

Det föreföll Proxenides som om hon med den andra handen ville sänka kransen över hans hjässa, men då förstod han, att hans tankar svindlade. Han släppte mejseln, tog sig om den feberheta pannan och raglade som en drucken ut förbi den jättelika, svarta slaven, som vaknade ingången.

Sosias såg förvånad på honom. Hans runda, blanka ögon vidgade sig ännu mer. Vad gick åt mästararen? Hade han druckit eller vad var det?

Ett ondskefullt leende drog upp slavens läppar och visade det vita beftet.

Proxenides famlade sig bort efter väggen på västsidan av huset. Först när han stötte mot den låga muren mot havet vaknade han upp.

Hans blicker famnade jord, hav och himmel med trött sällhet. Han sjönk ned på marmorbänken där han brukade sitta om eftermiddagarna för att andas in rosendoffen och havets salta i ljuv förening. Hans sandalskodda fot snuddade vid buskarna. En grön ödda halkade rädd bort över det spruckna marmorbäcken mellan blommorna och föll med ett lätt, melodiskt plask ner i vattnet.

Proxenides log.

— Liv — liv — sade han för sig själv och sträckte armarna mot havet.

I guldglans låg det stilla och speglade framför honom. Solen doppade sin gyllene skiva alldeles bortom Ikaros' mörka udde, och hur långt avståndet dit än var inbillade sig Proxenides se de små husen vid Draganon.

Proxenides försjönk i drömmar.

Det stora verket var äntligen fullbordat, verket, som enväldshärskaren Chabrias beställt för att fira segern över egyptierna. Morgondagen skulle skåda det i all dess glans, när det skulle föras till templet för att ställas upp utanför i propyläerna. Där skulle hon stå, Nike, segergudinnan, som ett evigt minnesmärke över mandomskraft och offervilja, eggande till nya anspänningar var gång barbarerna nalkades

ön, stå där med de tunna sidensløjorna fladdrande om de vita lemmarna, stötande i basunen segerhymnen och med kransen alltid färdig att räckas åt den tappreste, den modigaste. Vid hennes fot skulle palmkvisten räckas av Chabrias eller hans efterföljare till vinnaren i fävlingsspelen som ett värdigt pris åt den, som hembar segern.

Proxenides log.

— Seger, vad är du? Ingenting. Människor, vad ären I? Ingenting. Människorna och deras segrar dö, men skönheten lever, tänkte han.

Han såg för sin inre syn Eudora, finhyllt och vit stå där inne i atriet. Det var icke segergudinnan han såg, nej, det var Eudora själv, den skönaste av öns kvinnor, som offrat sig för Proxenides' verk och som givit sin kropp åt Nike.

— I natt, tänkte Proxenides, i natt kommer hon åter för att skåda sig själv. I natt skall hon skåda fulländningen, och sedan —

Proxenides ryste av vällust. Varje gång han velat kyssa henne hade hon stött honom från sig med detta ständiga löftesbringande: i morgon. Varje gång han sökt famna henne hade hon slingrat sig undan, och en gång hade de brottats i ungdomlig yra för att finna varandra jämstarka — alltid hade hon detta leende: — i morgon.

Till slut hade Proxenides förstått. När Nike stod färdig, när Proxenides hade sekrat över den döda marmorn och givit den liv, då skulle Eudora skänka honom bågaren full av skönhetsens ljuvaste drömmar —

Proxenides log.

Nu var stunden nära. Endast några korta timmar. — Sosias hade på förmiddagen ilat till henne med Proxenides' hemliga bud på vaxtavlan: — Proxenides väntar kransen av Eudora vid Nikes fot.

Lika snabbt hade Sosias bringat vaxtavlan tillbaka, sedan Eudora gläntat ut skriften och med sin guldstylus ristat svaret: — Eudora skall bekransa Proxenides i natt, när månen försilvrar Nikes huvud.

Halvt sovande i trötthet och lyckliga drömmar hörde Proxenides icke hur sanden krasade under annalkande steg. Först när Kylon stod framför honom i den vita manteln, sammanhållet av guldkedjan med Chabrias' bild i den blå stenen, vaknade Proxenides upp.

— Sov du, mästare? frågade Kylon och satte sig på bänken, där Proxenides bjöd honom taga plats.

— Nej, jag drömde.

— Och din gudinna? Ja, jag menar hon i marmor.

— Vilken annan skulle du mena?

— Tror du Sosias kan göra sig osynlig?

Proxenides' ansikte fick en högre färg, men det var kanske för att han böjde sig närmare Kylon så att aftonljuset föll starkare på hans anlete.

— Du vet något? frågade Proxenides oroligt och grep efter Kylons hand.

Kylon skakade på huvudet. Han jämkade på kitonens spänne vid axeln och slog manteln omkring sig som om han frös.

— Vad skall en krigare veta om skönhet? Det låg en aning av ironi i hans ord, men det

förgick lika snabbt som vindkären, som strök fram över havet strax nedan dem utanför ud-den.

Proxenides reste sig.

— Vill du se henne? frågade han Kylon med ett visst trots.

— Du menar det icke! Jag? Låta folket skåda gudinnan! Redan i dag?

Kylon hade i häpenheten stigit upp.

Proxenides slog armen om hans hals och drog honom skyndsamt med bortåt huset.

— Du hör icke till folket — du är min vän.

När de närmade sig huset, stod Sosias och hängde mot ena pelaren och grinade belåtet mot dem, men Kylon viskade till Proxenides: — han har ett bett som ett vilddjur, din Sosias. Akta dig för egyptiern!

Proxenides skrattade.

— Jag fruktar inga vilda djur, sade han.

— Akta dig, du lever i en annan värld än vi, Proxenides!

— Vad skulle han vilja mig? Han, slaven?

— Frukta du icke människorna heller?

— Annu mindre dem. Möjligen en — mig själv.

— Jag känner mig andaktsfull, Proxenides. Jag träder in i helgedomen, skämtade Kylon, när skuggan slöt sig om dem.

— Å, min helgedom ser ut som en rövarkula, svarade Proxenides. Bildhuggaren bor inte som enväldshärskaren. Allt vad jag rör över är litet marmorgrus — och henne!

Proxenides hejdade Kylon vid ingången till atriet och pekade på marmorstatyn.

— Här är mörkt, urskuldade han sig, men bara du hinner vänja ögat ser du nog.

Proxenides gick närmare statyn, medan Kylon stannade kvar, stilla och stum, där han stod svept i sin mantel och såg på statyn. Man kunde troff honom själv vara en marmorstaty, om inte guldkedjan med den blå stenen glimmat till hemlighetsfullt då och då för varje andetag.

Han kände, att han stod framför något av det högsta på jorden. Han märkte icke skärvorna, gruset och stenarna omkring. Icke ens bjälkarna, som skröpade i atriet, där de vräkts undan, sedan de burit Proxenides under arbetet, störde Kylon. Han stod betagen och såg på gudinnan i hennes svala skönhet, över vilken ännu dröjde ett återsken av den flyende dagern, som samlat sig i den skära himmelsfyrkanten och smög sig ömt ner över gudinnan liksom den icke kunde skiljas från henne. Där föll ett blott skimmer över hennes skuldror och över den vänstra armen, ett vinrött skimmer som om jungfrublodet ännu flöt fram under marmorhöljet. Den tunna slöjan omkring hennes lätt framsträckta ena ben darrade av en omärklig vindfläkt, men barmen syntes liksom häva sig av olympisk fröjd att inom sig bära ett hjärta, som fick fira segern. Hela statyn ljöd som en hymn, en frihets- och en segerhymn åt Kratos, kraftens och livets seger över mörka makter. Och hennes leende! Hennes gudomliga leende, där hon med halvöppen mun stötte i basunen, medan kransen räcktes åt segren!

Kylon ville gråta av glädje.

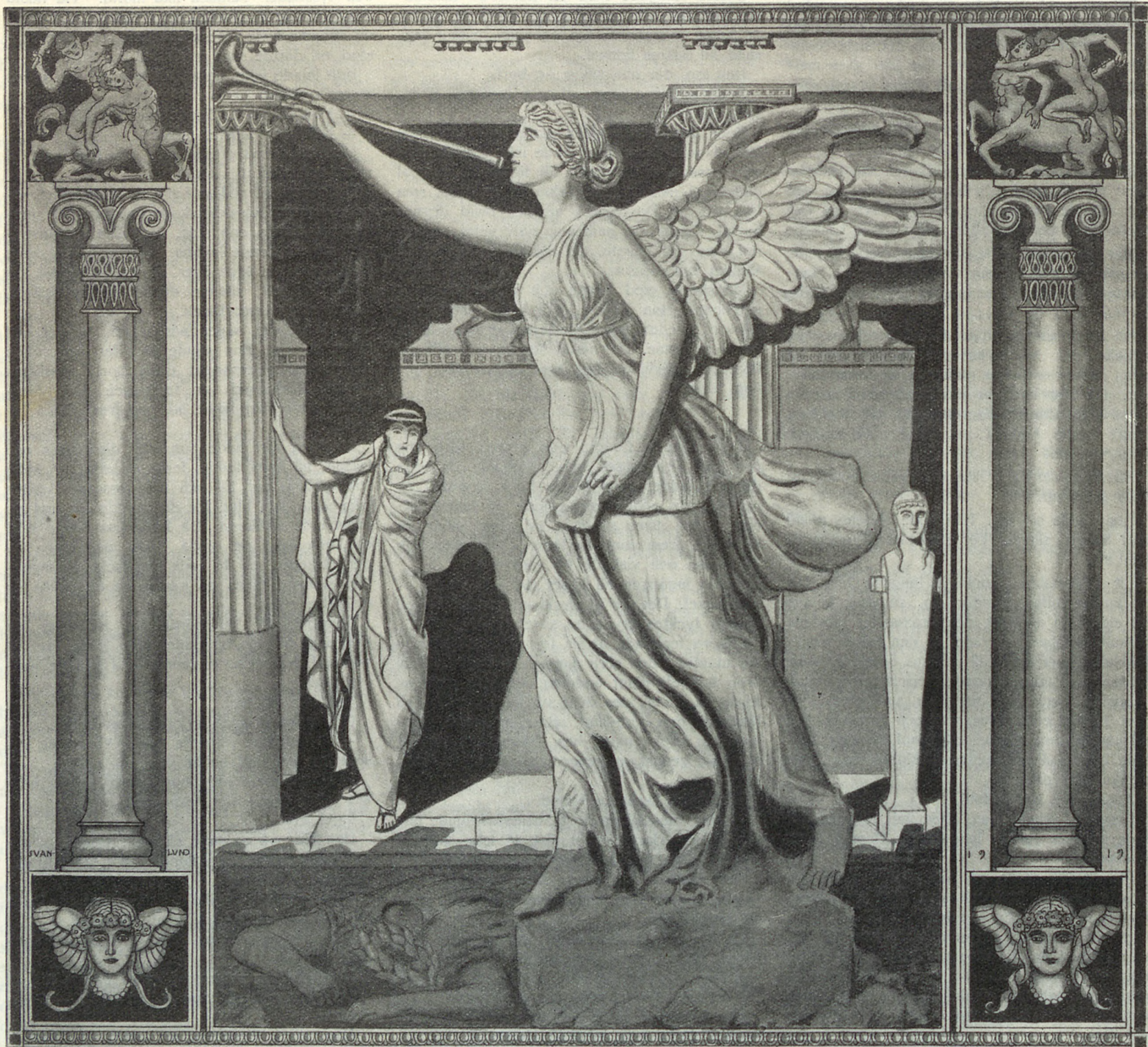
till sig. Varligt, försiktigt som en sömngångerska lösgjorde hon armen från pelaren och lyfte sakta foten framåt. Armbandet skälvde som en silverorm i månljuset, där handen ännu sökte stöd mot pelaren. Så släppte hon den med finger efter finger — den sida, vita manteln buktade för hennes knä, — och så rusade hon bort mot statyn och kastade sig ned över Proxenides med ett skrik, villt och smärtfyllt som från en dödsskjuten fågel, när han sjunker i havets fann träffad av pilskottet.
— Död! — Död! jämrade hon sig. Proxe-

facklan, blodig och med hårtestar, och hon hittade hammaren. Hon förstod på en gång alltsammans, varför Sosias var försvunnen och varför hans herre låg där ensam, död. Nu slog det också henne hur många gånger hon fångat ondskefulla, lömska blickar från Sosias och hon ångrade bittert och klagade, att hon icke varnat sin älskade vän för egyptiern.

Hon satte sig ner bland marmorgruset och tog sin älskades huvud i sitt knä. Längre satt hon där utan att känna, utan att leva, själv stelnad i sorg. Natten vandrade hän. Mån-

— Förlåt mig, gudinna, men jag vet ingen värdigare. Oss båda älskade han. Vilken mest kan jag icke avgöra. Din krans smyckar honom. Vad jag har att giva är ej av marmor, fast det nu är lika döft som den.

— — — — —
Där skrida två skuggor hemåt enväldshärskarens borg. Den ene stöder den andra. Natten är långt liden, och när den låga bakporten i borgen öppnas för de båda skuggorna, står månen redan lågt nere.
— — — — —

Eudora lutade sig sakta fram.

nides! Min Proxenides! Svarta! Svarta! Hör du icke, hur jag ropar dig? Älskade! Svarta! Svarta, Proxenides!

Hon kysste hans läppar, hans hår, hans händer. Hon försökte resa honom upp, och hon bad och ropade om varfannat.

Till slut lyckades hon släpa fram honom längre mot månljuset, och då först såg hon hur skändligt man dödat honom. Blodet hade redan stelnat i de djupa såren, och hon försökte förgäves kyssa liv i den älskade. Då vände sig sorgen i hat, hat mot mördaren, hat och hämndkänsla. Hon började söka. Hon fann

skenet började svinna. Det smög sig långsamt bort uppför pelarna. Först när det nådde faksprånget och atrium mörknade allt mer, lösgjorde hon sig ur smärtans omfamning, kysste ännu en sista gång Proxenides' kalla läppar och steg upp.

Hennes själ var tom. Hennes kropp liksom död. Självt stod hon som en skugga bredvid hans lik. Tårlösa sågo hennes ögon mot segergudinnan.

— Du lyckliga! stammade hon.

Men innan hon gick, tog hon marmorkransen och lade den ömt kring Proxenides' hjässa.

Tidigt nästa morgon rör sig ett långt tåg av slavar, oxvagnar och soldater ned mot Proxenides' hus. I spetsen rider Kylon med stål hjälm och guldsirad mantel. De skola hämta segergudinnan till templet.

Kylons hjärta sjunger av glädje, och när han spränger fram till ingången och springer vigt av hästen synes han sjuda av livslust.

— Se, ropade han, porten står redan öppen! Proxenides har stigit upp med solen för att hälsa oss!

Han ger sina order och träder ensam in i

huset för att vara den förste, som lyckönskar Proxenides på dennes stora dag.

Utanför glamma slavarna och soldaterna, och oxdrivarna smälla med piskorna, medan oxarna skaka sina förgyllda horn och böla av förtjusning.

Länge, alltför länge dröjer Kylon inne i huset. Ingen vågar sig dit in, eftersom Kylon bjudit dem vänta utanför. Till slut kommer han tillbaka. Han stannar mellan de båda pelarna vid ingången och ser ut över den larmande hopen. Hans bronsansikte är mörkt och hårt,

första oxvagnen, dit bärarna skrida med sin börda.

Hemligheten spänner, och där tisslas och tasslas i hopen. Man tränger på, man vill lyfta på manteln, men bågskyttarna vräka de nyfikna omilt åt sidan.

Kylon själv har återvänt in i huset med en här av slavar. Nu dröjer det ännu längre. Det ljuder en kör av hojt och rop inne i huset, men till slut kommer äntligen Nike, segergudinnan, buren på slavarnas starka axlar, ut genom pelarna. Hon vilar liggande på deras skuldror, och

der Kylons mantel, bevakat av bågskyttar, och sedan Nike.

Tåget växer. Från hus och gränder, gator och präng rinna tusenden av människor till, borgare och bönder, kvinnor och barn. Vinhandlarna löpa besinningslöst ifrån sitt förfälskade vin och växelborden vräkas omkull. Kramhandlarskorna lämna bodarna och springa efter att kasta blomsterband över tåget i extatisk yra.

Framåt borgen stryper trängseln till. Tåget kan endast långsamt bana sig väg.

Hon lutade sig ned över Proxenides med ett skrik.

och stålhelmen har sjunkit djupare ner i pannan. Hela hans kropp har liksom sjunkit samman, och mången frågar sig varför han tagit av sig den vita, guldstickade manteln.

Han vinkar ett par av bågskyttarna till sig. Han viskar något åt dem. De se förvånade på honom och följa honom in. Ej långt efteråt träda de åter ut, bärande något mellan sig höljt av Kylons mantel. Ingen ser vad den döljer. Men mången gissar på segergudinnan. Kylon jagar själv undan folkmassan, och de övriga bågskyttarna bilda kedja fram till den

svelten strömmar ned över deras nakna ryggar, medan benen knäa och fötterna släpande hasa sig framåt. Men den gyllene basunen pekar rätt ut, och då hurrar folket, och någon kastar en oliv in i mynningen.

Upp på den andra oxvagnen kommer Nike och reses samt får en levande stöffa av slavar omkring sig. Innan tåget sätter sig i gång, bäras sockeln och marmorplattan med de inhuggna bokstäverna ut och lastas också på vagnen.

Så drar tåget uppåt staden. Först Kylon på sin bruna, stegrande häst, så detta något un-

Då tempeltrappan träder enväldshärskaren Chabrias fram. Hans purpurkappa lyser i solen och guldstickningarna glittra, men det tunga guldbandet kring pannan glänser som en blank orm. Hans ögon stråla av fröjd, och han hälsar massan med utsträckta händer. Men vid hans sida står dottern Eudora blek, i blå mantel och vita sidenslöjor och med det gyllene hårnätet kring den mörka hårknuten.

Kylon ger ett tecken. Tåget stannar. Buren av slavarna tyckes segergudinnan själv träda i triumf uppför tempeltrappan.

Massan larmar, och när gudinnan äntligen

TVÅ DIKTER. Av HANS DHEJNE.

KONVALJERNA.

De våta fälten dofta efter regnets svalka
och månens smala skåra ler från aftonskyn,
och genom töcknets mjuka silver över havet
jag hör en klockbojs dova eko ljudfullt gå.
Säg, kära, minns du det — med våren djupt i bröstet
långt från vår barndomsstad, som sjönk i rosenrök,
vi gingo här, fördjupade i sköna samtal,
i svärmisk ung och syskonlik förtrolighet.
Ack, livet icke rört oss med sin frusna vinge;
naturens själfullhet och ro blott fyllde oss,
och molnens vandringar och kvällens vildgåssträck
betagna följde vi med ljus och orörd blick.
Hur slog vårt hjärta ej när i en vårlig dunge
konvaljen spred i skymningen sin milda doft,
och nyutsprucket boklöv brann som ljusa lågor
mot granens mera stränga, allvarsamma grönska.
Din ljusa flicksjäl fladdrade i kapp med våren,

och kring ditt vackra, bruna hår brann skyn som guld,
och när du böjde dig och plockade konvaljer —
hur drack ej blicken djupt behaget av din växt.
Ett hemligt källsprång porlade i våra hjärtan,
en dunkel längtan, buren blott som melodi,
i dessa vandringstunder gav en oförgätlig
och sällsam rymd åt varje obetydligt ord.

ETT ROSENBLAD.

Du rosenblad, som vekt och utsökt välv,
har fångat daggens pärla i ditt käril,
och rodnande, av ljuset genomskälv,
i handen vilar som en purpurfjäril —
hur bräddfyllt ljuv din morgonfriska doft,
hur strålande ditt rosenblod än skalkas,
den stund, då purpurelden byts i stoft
med obönhörlighet till slut dock nalkas.

står där på sin höga sockel stiger ett mång-
tusendefaldigt jubelskrik upp mot himlen.

Chabrias vinkar tystnad. Larmet sjunker till
ro. Envåldshärskaren ser sig sökande omkring.
Så börjar han:

— Hellener! Strift haven i som hjältar! Till
döden gingen i men ock till livet. Mörkt drog
ovädret över jorden, och själva solen skalv. Nu
lyser den åter klar över Er, över oss alla hel-
lener, fria hellener. Den skänk jag här giver
Eder skall stå som ett evigt minne om vår
kraft, vår vilja att segra, vår vilja att leva som
ett fritt folk. Leve vår Nike! Vår segergudinnal
Evoë!

Jubelropen skallade honom tillbaka, och när
de äntligen slutat tog Chabrias åter till ordet:

— Förgäves söker jag bland Eder mästaren,
god' vännar? Var är Proxenides!

— Proxenides! ropade den tusenhövdade
massan, slungande ropet mot himlen liksom
för att fråga Olympen. — Proxenides! Pro-
xenides!

Då höjde Kylon, där han satt på hästen, sitt
blanka svärd. Det flammade som en solstråle.
Alla förstodo, att han ville tala.

Det blev så stilla, att suset i pinierna och
bruset av det sjungande havet hördes.

— God' vännar! Medborgare! I frågaden
efter Proxenides. Proxenides är här! Kylon
red fram till oxvagnen, böjde sig ned och slet
undan sin mantel.

Folket vek skräckslaget undan.

— Här ligger mästaren, er mästare Proxeni-
des, ropade Kylon — dräpt av en usling, av

de mörka makterna, av skönhetsens fiender, som
alltid stå den efter livet, fann jag honom vid
foten av segergudinnan. Chabrias! Jag anro-
par dig om en plats för mästaren vid gudi-
nans fot!

Chabrias vinkade samtyckande ner till ho-
nom.

Bågskyttarna stego fram och buro Proxeni-
des långsamt upp för tempeltrappan. Kylon
hoppade av hästen och följde efter. I handen
bar han en marmorkrans.

Uppkomna lade bågskyttarna Proxenides vid
Nikes fot.

Massan stod dödyst nedanför, gripen av
det sällsamma, det stora, ödesdigra.

Kylon lyfte sin hand med marmorkransen.

— Se här, god' vännar! Denna krans fann
jag på mästarens huvud. Gudinnan själv hade
stigit ned för att giva honom den.

Nu sågo alla, att Nikes hand var skadad.
De närmaste kunde till och med se stället där
kransen brutits av.

— Människor dö och deras segrar, men skön-
heten lever, ropade Kylon och såg på marmor-
plattan under sockeln.

Chabrias såg sig orolig omkring. Fanns det
kanske en ännu större envåldshärskare på jor-
den än han själv?

Han såg frågande på sin dotter.

— Eudora! ropade Kylon, i det han vände
sig mot henne med en magisk blick. — Eudora!
'Bekransa segraren'. Du, som överlever ho-
nom!

Eudora ryckte till. Hon hade stått och stirrat
rätt ut i den solblå rymden. En kort stund såg
hon eftertänksamt på Kylon liksom sökte hon sig
tillbaka till jorden. Så löste hon mantelspän-
net och lät den sida klädnaden falla. Svept i
de tunna, vita sidenslöjorna steg hon fram på
tempeltrappan, gick bort till segergudinnan och
tog marmorkransen ur Kylons hand.

Några ögonblick dröjde hon med utsträckt
hand över Proxenides, själv en segergudinna
vid foten av Nike.

Vinden drog fram från havet. Det sjöng stil-
la, evigt. Kring bådas lemmar fladdrade de
tunna sidenslöjorna, och ingen visste vem som
var den skönaste av de båda. Båda tycktes
leva i det darrande solljuset där de tecknade
sig mot den klarblå rymden. Nu böjde sig
Eudora ner. Sakta tryckte hon kransen på
Proxenides' hjässa. Sakta kysste hon hans
läppar. Sakta reste hon sig upp och gick bort
till Chabrias och axlade manteln på nytt.

— — — — —
Är gingo — hundraden och tusende. Stor-
mar sopade jorden ren från liv och namn. Nike,
segergudinnan, miste basunen, huvudet, armar-
na, kom i jord och ur jord igen och till heders
på nytt.

Ännu står hon med sidenslöjan smekande om
sina smidiga lemmar, ett vittnesbörd om sin
mästares ord — människor dö och deras seg-
rar, men skönheten lever.

Illustratör: Josef Svanlund.

Adolf.

En historia om kärlek.

Av

Fanny Alving.

I.

HENNES PAPPA VAR SKEPPARE, OCH hans pappa var stafare. Stafstugan låg bara en liten bit från stugan, där skepparns bodde, och så kom det sig, att Adolf och Jenny lekte tillsammans hela dagarna. De lekte med varandra under ett helt år, och sedan blevo de skilda åt, ty skepparn flyttade in till staden och blev ångbåtskapten.

De hade varit mycket förtjusta i varandra, men skilsmässan gjorde dem inte ett dugg. Ungt folk grubblar inte länge, och Adolf var bara fyra år äldre än Jenny, som var tre år.

Men Jenny hade hört talas om Adolf, och Adolf hade hört talas om Jenny. När folk talade om skepparen, som påstods ha gått och blivit förmögen i stan, sade Adolfs mamma till Adolf:

"Och tänk, du och Jenny, som alltid hade så roligt och va' så sams."

Hemma hos Jenny talade man ofta om, hur det hade varit hemma på landet, och ibland sade Jennys mamma:

"Jag kan undra, vad, det har blivit av den där lille Adolf, som du var så sams med?"

Jenny hade gått och fäst sig vid den där lille Adolf, som hon inte kunde minnas. Hon gick ofta i staden och tänkte på stugan, där hon hade bott som liten. Det var en sådan liten märkvärdig stuga i en stenbacke, som det inte fanns maken till. Hon gick dit varje sommar, hon var hemma på landet hos släkten, och alltid blev hon lika förundrad. Stugan var så gruvligt liten, och där fanns så gruvligt mycket sten. Det var, som om det växte ny sten för varenda vinter, och ändå var det, som om ingen människa hade gjort någonting annat än plockat sten där i backen i hundratals år. Det fanns stenhögar överallt, otaliga högar, och somliga voro större än stugan. Hon tyckte, det var roligt att tänka på den tiden, då hon och en liten pojke hade lekt här bland stenarna. Det vore roligt att få se den där pojken igen.

Hon fick se honom.

Det var en kväll, hon satt i köket på den gamla släktgården. Hon var sexton år och gick i elementarskolan och ansågs för att vara lärd. Men det hindrade inte, att hon satt vid köksbordet och drack rågnallkaffe med pigorna. Då sade den mörka, som hette Ulla.

"Här kommer Adolf, som jämt går och skryter med, att han lekte med Jenny."

Jenny såg på den inträdande Adolf med ett par mycket intrasserade ögon.

Hon blev ögonblickligen förtjust i Adolf. Det var en kortväxt och mörk pojke. Han hade vackra och klippska ögon, och han var inte blyg. Litet hjulbent var han, men han gick lätt

och ledigt. Det var en förfärligt stilig pojke, tyckte Jenny. Aldrig hade hon sett en sådan pojke här ute på landet. Hon steg upp och började öppet kokettera.

"God dag, Adolf", sade hon. "Det är ju vi, som lekte så bra, när vi va' små."

Adolf var inte alls svår att bli bekant med. Han ställde ifrån sig spjälkorgen, han hade i handen, och hälsade, och sedan satte han sig på långsoffan och bara tittade på Jenny med sina mörka och klippska ögon. Hon tittade på Adolf tillbaka, och det kom samtal i gång. Om en liten stund var det, som om Jenny och Adolf aldrig hade varit skilda åt en enda dag.

Jenny hade aldrig i sitt liv tyckt en kväll vara så trevlig. Ulla satte på nytt knallkaffe, Karin gick i källaren efter grädde utan att mucka, och Jenny hackade själv socker inne i sockerskåpet i kammaren. Hon letade också rätt på nyckeln till skorplådan och utvecklade en frikostighet med sin mormors kringlor, som väckte pigornas starka gillande. Men det var inte för deras skull, hon stal kringlorna, utan för Adolfs. Någonting inom henne fordrade, att Adolf skulle bli kär i henne.

Och Adolf blev ganska kär.

Det blev skumt i det stora köket, och till sist blev det mörkt. Men det gjorde ingenting, ty i den öppna spisen brunno tallkottar med ett rött och fräsande sken, på slagbordet stod kaffe i en kokare, som rymde många koppar, i morgon var det söndag, och gumman var i stan. Det var en underbar kväll, tyckte Jenny och kanske också Adolf. I början tyckte nog pigorna detsamma, men man blir frött, när man har gnott hela dagen, och man har en botten också för kaffe med kringlor. Och det är fräktigt att sitta uppe i evighet, när en pojke bara tittar på en och densamma, och denna en och densamma är en annan. Ulla började bli plirögd.

"Nu får du allt gå, Adolf", sade hon.

"Varför det?" frågade Adolf.

"För jag ska' bädda i soffan."

"Det kan du väl göra, fast jag sitter här. Jag kan gå och sätta mig bredvid Jenny."

"Ja då", sade Jenny.

Adolf gick ifrån soffan och satte sig vid bordet hos Jenny. Ulla började bädda, och sedan hällde hon en skyffel kottar i spisen. Lågan slog skyhögt. Men det hade den inte behövt, för att Jenny skulle se, hur Adolf satt och bara såg på henne. Hon hade känt det i luften, fast hon inte kunde se det. Ulla såg det också, och hon kände det kanske också i luften.

"Det var sju ton, vad ni ser kutttrasju ut", sade hon.

"Vi ä' kutttrasju", sade Adolf djävt.

Hans röst skickade en underlig liten rysning genom Jenny. Det var mycket märkvärdigt, men det var egendomligt förtjusande. Hon böjde sig litet närmare Adolf.

"Tycker inte Adolf, det är bra roligt, vi ha träffats?" frågade hon.

Adolfs ögon lyste med ett fosforescerande litet sken. Han svarade inte med detsamma.

"Joo", sade han, och Jenny var mycket nöjd med uttrycksfullheten.

Men det var inte Ulla. Hon började plocka undan kaffekopparna och satte för säkerhets skull i sig de sista kringlorna, ty gumman såg bra, fast hon var litet småögd.

"Ska du inte gå hem till Fiken? Det är ju lördagskväll?" frågade hon.

Adolf vände på sig.

"Ocken Fiken?" Frågan kom litet förundrad.

"Åbäka dig inte."

"Jag vet inte, vad i jesse namn du talar om." Adolf vände sig om igen till Jenny. Hon satt litet rakare i stolen än nyss och böjde sig inte längre fram över bordet. Hon visste inte riktigt, hur det kom sig, men hon hade känt ett litet hugg inombords.

"Vem är Fiken?" frågade hon smått kyligt.

"Ja, det skulle jag också villa veta", sade Adolf litet stelt. "Hon menar väl en, som va kamrat me'na i fjol."

"Jaha. Och som ä kamrat med dig i år", sade Ulla beredvilligt.

"Det är Fiken i Släggbo", sade Karins röst från spisen. Hon lät, som om upplysningen bort skingra alla ovissheter.

Men det gjorde den inte.

"Vet inte håken, va ni menar", sade Adolf. Han avklippte vidare utläggningar genom att vända ryggen åt spisen.

Men det hade inträffat någonting förunderligt med Jenny. Adolf såg fortfarande på henne med sina vackra och fosforescerande ögon, men det gjorde henne inte enbart glad. Hon kände en besynnerlig tyngd någonstädes. Och ändå hade Adolf blivit mycket stiligare på de sista fem minuterna. Det var, som om den där Fiken hade suttit och vävt ett osynligt band, och det bandet drog henne till Adolf. Hon begrep plötsligt, att den där Fiken skulle inte ha Adolf. Hon själv skulle naturligtvis inte heller ha Adolf, för det kunde ju inte komma på frågan, men han skulle strunta i Fiken. Hon böjde sig fram om igen och mycket närmare än förut.

"Tycker inte Adolf, att vi skulle säga du?" frågade hon.

"Joo, om bara Jenny vill." Och i skymningen över bordet togo de varandra tyst i hand. Bägge två ryste de litet. För det var verkligen konstigt, åtminstone för Jenny.

"Jo, det vill du."
 "Nej." Hon försökte dyka ner under armen.
 "Jag kysser dig så mycket jag vill", sade han lågt och hårt.
 "Då spottar jag på dig", sade hon.
 "Spottar?"
 Jenny bet ihop tänderna och väste:
 "Ja, just spottar."
 Adolf släppte henne långsamt.
 "Det skulle du nog inte säga, om det var en i stan?"
 "Det rör dig inte."
 "Det är väl, för att jag bara är en bonddräng —"
 Jenny försökte stiga upp. Det var svårt att göra det, ty hon hade suttit, så att hon var stelbent.
 "Det är, för att du bara är en gammal karl", sade hon.
 "Är du arg på mig?" frågade han förbryllad.
 "Arg?" sade hon med gnistrande ögon. "Jag tycker, du har förstört hela natten. Adjö med dig."
 "Adjö", sade han lika förbryllad. Han stod kvar vid hövålmén och såg efter henne.

"Menar du Fiken i Släggbo?" Jenny såg skarpt på frådändan, som hon höll i handen. Hon såg, att den vajade en smula av och an, men hon grubblade inte på, varför den gjorde det, ty det var, som om hennes hjärta hade stannat. Ulla stod och såg på henne.
 "Så nu får väl Adolf gå och ta ut lysning i rappet", sade hon.
 Jenny gjorde intet inlägg, men hon försökte knyta fast en tråd vid stumpen. Det gick förskräckligt fumligt, ty det var, som om hon inte riktigt kom ihåg, hur det skulle göras.
 "Men först får han lov att gå till kungs", fortsatte Ulla. Hon talade mycket eftertryckligt och lät ofantligt kunnig. Fiken är trettioett, man har bara tjugu. Om det hade varit tvärtom, hade det inte varit så krångligt."
 Jenny saft, som om hon inte haft ögon för något annat än sin knut. Hon böjde sig djupt över den.
 "Och ändå kan jag ge mig sjutton på, att han inte är ensam om det. För Axel i Klackberga har gnoft där hela sommaren."
 Det kom fortfarande intet ljud från vävstolen.
 "Men så där är det, när pojkarna inte håller

"Pyttisan", sade Jenny. Hon rätade på sig och drog ett mycket djupt andetag.
 "Nej, jag tror't inte. Jag tror, att han har haft sina tankar på ett annat håll. Jag tycker, att han har varit sig så olik."
 "Jaså", sade Jenny ointresserat.
 "Jo då, och det säger andra också. Han har inte smakat brännvin —"
 "Jaså", sade Jenny lika ointresserat.
 "Och han, som annars är en sån baddare till att suppa."
 "Ulsch", sade Jenny med kylig avsmak.
 "Det var kanhända i fyllan och villan, som han gick till Fiken, jag menar förut, förstås. Men nu har han igen det, för svära sej fri kan han aldrig. Det vet Fiken. Och det har hon sagt åt Axel förstås. Di där, di ä' lika knepiga bägge två. Axel, han har inte betalat för en enda unge."
 "Jaså." Jennys ton var kort som en punkt.
 "Nä då. Men att det är hanses, det syns alltid, för alla har di rött hår."
 Jenny stod böjd över vävpallen och stirrade ned på konstmönstret. Men det var, som om hon aldrig hade sett det förr. Det var som

"Det var väl håken att du inte kan ge dig av", sade Ulla plötsligt.

IV.

Det var en regnig morgon.
 Jenny saft vid det ena köksfönstret och dunkade i vävstolen, som stod där. Hon kunde väva konstvävnad, och hon hade saft upp en konstväv för att bräcka Karin och Ulla. Hon begrep, att det var det enda, hon kunde bräcka dem med, ty bingan av lexikon och andra andens sparbanksböcker ute i salen betraktade de med mera medlidande än respekt.
 Men nu hade en tråd gått av, och det var inte livat, om man också kunde väva konstvävnad. Hon hasade sig ned från vävpallen för att krypa ner och fånga stumpen. Ulla slamarade på spishällen med mjölkbunkarna, som skulle diskas. Hon sneglade då och då på Jenny, och när Jenny saft på golvet under väven och inte kunde komma undan, tyckte hon, att tillfället var lämpligt.
 "Har Jenny hört, att Fiken är med barn?" frågade hon.
 Jennys hand hade just fått fatt i trådändan. Den stannade orörlig.
 "Fiken? Vilken Fiken?" sade hon, men först om ett ögonblick.
 "Det finns väl inte mer än en."

sig hemma. Och Axel, han är klippsk som själva fanken. Den skulle Jenny se. Han är så rödhårig som en eldbrand."
 "Jaså", sade Jenny.
 "Och ändå är väl Fiken den femtioelvt. Vad flickor kan se på Axel, det har jag aldrig begripit. Och kan Jenny förstå, vad pojkar kan se på Fiken?"
 "Nej", sade Jenny. Hon försökte bita av trådändarna kring knuten, men tänderna ville inte mötas. De skallrade litet emot varandra.
 "Det är nästan synd om Adolf", sade Ulla vänligt. "Tycker inte Jenny också det?"
 Jenny tittade upp. Hon såg mycket stinnt på Ulla.
 "Neej."
 "Ja, men det tycker jag." Ulla tittade ner på Jenny och vände sig sedan till spisen.
 "Varför skulle det vara synd?"
 Jenny rullade fram lagningsnystanet på golvet och kröp upp. Hon gjorde det mycket raskt och började borsta av sig med händerna, som voro mycket bestämda.
 "För det är nog inte hans unge."
 "Varför skulle det inte vara det?"
 "Åh, jag vet inte, men jag tror knappt."

om det berett henne den ena överraskningen efter den andra. Jaså, här gick den där tråden ner, och här kom den upp — ja — och så gick den ner, för här skulle det bli en stjärna. Och här bredvid stjärnan gingo två röda bredvid varann — men det gjorde de inte, för här var tråden av. Hon stirrade ett ögonblick på oegentligheten. Den borde lagas nu, innan trådändan hade krupit undan. Men hon brydde sig inte om det. Hon hade blivit så besynnerligt trött. Och en tråd, som var av, var av.
 Hon gick ut och saft en stund på förstubron. Sedan gick hon ut i trädgården. Där ställde hon sig vid grinden att stirra ned över körvägen. Att Fiken i Släggbo skulle få barn, det var väl ingenting. Men ändå —
 Det låg en trist dager över dalsänkan. Hagmarken i backen såg så avgnagd ut. Den var inte grön utan gulgrön. Stenarna lågo hårt och nästan skrikande gråa. Aldrig förr hade Jenny observerat, hur mycket ormbunkar det stod i backen, och aldrig förr hade hon hört, hur det lät, när en svag höstvind for igenom torra ormbunkar.

Illustratör: Eigil Schwab.

DEN GAMLA SOFFAN AF ULLA LINDER

MAN BEHOVER INTE IDKA HISTORISKA forskningsstudier för att komma underfund med den genomgående vågrörelsen som gör sig gällande — och i alla tider gjort sig gällande — inom alla områden på vårt jordklot, inte bara i urgrundens och lerlagrens tillkomst utan jämväl i moder, i seder och bruk, i tankeriktningar, religiösa begrepp och åskådningar.

Det har varit tider, då människorna ur tecknen på himlen och i stjärnorna eller ur drömmar och aningar hämtat levnadsvishet, råd för kommande dagar, tröst och stöd i närvarande svårigheter.

Men andra tider ha kommit med nykter förståndsskärpa, då människorna med hård, klar blick velat se och förstå allt — då de ej velat se annat, än det de kunnat förstå och förklara. Allt anande, det hemlighetsfullt antydda, det intuitiva, det övernaturliga har under sådana tider strax fördömts och betecknats blott som skrock och farlig övertro.

Den ena vågen rullar fram efter den andra, tar råda på och övermannar den andra, för att måhända en gång i sin tur övermannas av en efterföljande.

Måhända är det krigsårens ångest och — framförallt — den otaliga hären av döda — krigare, mödrar, unga jungfrur, barn — som åter låter sinnena famla efter den kunskap som bringas oss ur det undermedvetna, ur anande, ur drömmar och från röster som kunna nå oss från "den andra sidan".

Att denna andra sida finnes, och även att bud kunna nå oss därifrån, därom behöver ingen tvivla, som ej vill förstocka sitt sinne, tappa till sina ögon och öron.

Det är just detta, den sanningsenliga, noggranna iakttagelsen av och sedan meddelandet om dessa underbara, undermedvetna makter och krafter, som ger Selma Lagerlöfs sista, av många så hårt bedömda bok "Bannlyst" sitt stora intresse.

De flesta som läsa den boken upptagas så helt och hållet av historien om människornas hårdhet och tarvighet gent emot en olycklig man, "människoätaren". Fastän det är Selma Lagerlöf, tro vi ej på det som författarinnan berättar oss om dessa onaturliga "rättfärdighetsyttringar". Och det "äckel" hon så intensivt beskriver i början av boken, får i stället så oemotståndligt makt med läsaren, att han för dess skull sedermera förbiser det djupa och verkliga andliga innehållet i de "vitnesbörd" författarinnan meddelar.

Sådant åtminstone har jag förnummit intrycket vara hos tiotal och åter tiotal läsare av "Bannlyst".

Det är att beklaga, ty de spörsmål och iakttagelser författarinnan med den boken bringar fram och ger oss, förtjäna med all säkerhet en intresserad uppmärksamhet. — — — — —

Reflektionerna härovan kommo för mig här-omdagen med anledning av en liten händelse man berättade mig, en liten händelse som för en 10—20 år sedan med all säkerhet skulle mottagits med ett nedlåtande och skeptiskt leende samt en likgiltig ryckning på axlarna, men som i dag, detta nådens år 1919, gav anledning

till eftersinnande, djupa reflektioner och en allvarlig och andrik diskussion.

Den lilla episoden är egentligen mycket enkel, dess värde ligger i dess sanningsenlighet.

Jag återger den här nästan ordagrant som den berättades.

Ett gammalt par bebodde en liten våning i ett gammalt hus i en av våra större landsortsstäder. Egentligen hade de inte användning för alla rummen utan hade plägat hyra ut ett av dem.

I flera års tid hade de hyrt ut det här rummet till en gammal dam som i dagligt tal benämndes mamsell Len-Sofie.

Det tycks ha varit en nog så originell människa, den här mamsell Len-Sofie, rätt beskedlig när man lärde känna henne, rejäl och stillsam, men karg mot främmande, envis och noga om sitt samt till ytterlighet ordentlig.

Nu hade hon varit död i många år. Sista halvårets hyra hade gumman aldrig betalt, då hon blivit sjuk och flyttats till sjukhuset. Men hennes möbler — en del enkla, på intet vis dyrbara saker — hade ju upptagit rummet, och dessa hade värdfolket efter gummans död fått behålla i stället för hyra.

Emellertid var det, som om folk inte riktigt skulle trivas i gamla mamsell Len-Sofies f. d. rum, fastän det hölls så rent och prydligt och så riktigt hemtrevligt ut förresten. Man sade just inget skäl, men man flyttade oupphörligt.

Det där blev för oroligt och ledsamt, till sist brydde det gamla paret sig ej om att annonsera rummet vidare, utan använde det själva som gästtrum, då någon av deras talrika släkt från landet gjorde det ett kort besök i staden.

Det var på detta sätt min sagesman kom att bebo rummet.

Han är en medelålders, lugn och trygg, vardagligt, lystlåten och stillsam man.

Rummet var snyggt och hemtrevligt, sade han, enkelt förstås, men rejält möblerat med en stoppad liggsoffa, ett runt bord, ett par lästolar, skrivbord, toalettbord, o. s. v., vilket allsammans tillhört Len-Sofie. Det enda som ej tillhört henne var en vilstol, placerad i ett hörn av rummet, undansatt hit in, därför att den tog för mycket plats i de andra, ej alltför stora rummen, där, som så ofta händer i gamla hem, möblerna stodo och trängdes.

Nå, vår man som är frött efter landsvägsresan, går tidigt till sängs. Men knappt har han inslumrat, förrän han väckes. En gammal dam i grå hemvävd, slätsydd klänning, blått kaffunsförkläde och en kornblå rosett över det mattgrå håret står bredvid honom. Hon ser på honom med små, stickande, svarta ögon, och minen i det grå och magra ansiktet är mycket missbelåten.

"Herrn får inte ligga här", säger hon. "Vet inte herrn, att det här är min soffa? — Herrn får inte ligga i den. Det tycker jag inte alls om."

Han ligger där tyst och ser på henne en lång stund, undrar inom sig vem hon är egentligen, och hur hon kan komma sig för att vara så här — — uppriktigt. Men var och en har sitt sätt, reflekterar han, stadsborna har sitt och lantborna har sitt.

Om det är någon gammal piga manne? Eller släkting — eller annars meddelaktig — —

Ja, vass är hon då i alla fall, tycks det!

Han undrar över, att de gamla ej nämnt något om detta, utan visat hit honom, som om de voro i sin fulla rätt.

Han i sängen och hon på golvet bredvid se en stund stint på varandra, så vänder hon ryggen åt honom och går, men i dörren vänder hon sig igen och gör en rörelse med handen, som om hon ville ha upp honom ur soffan. Hennes min är fortfarande mycket förargad och missbelåten.

Han ligger kvar och funderar. Det är väl något misstag, det här, tänker han. Kanske hon — rent av — är mindre vetande? — Ja, så var det väl. — —

Men som han är en foglig man, som på intet sätt vill ställa till bråk och oreda eller frånga in på andras område, stiger han verkligen upp. Klär på sig, sveper sin resfitt om sig och sträcker så ut sig i den där vilstolen borta i hörnet i stället.

Efter en stund somnar han ifrån alla funderingar och vaknar först, då jungfrun nästa morgon kommer in med en kaffebricka på armen..

Han ger akt på, att hon hajar till, då hon får se honom borta i vilstolen, och då hon går förbi soffan, kastar hon en förstulen, rädd blick på den öppna bädden. Men hon säger ingenting, frågar inget.

Vid frukosten, som han äter tillsammans med det gamla paret, fråga de en smula oroligt, hur han sovit. "Jo tack, gott, Gud ske lovt!"

De lysa upp båda, som om de fått en särskilt god nyhet.

"Och ingenting har stört, hoppas jag?" smäller gumman.

"Åh-jo", ler han då tillbaka. "En gammal fru kom in till mig i går kväll — jag gick ju till kojs så alltför tidigt efter stadsvanor förstås, så hon tog mig på sängen. — Men det generade tydligen inte alls. Hon var inte "buskablyg". En originell gumma förresten! Men på skarpen sa' hon ifrån, att i hennes soffa fick jag då inte ligga. — Hon är väl litef "velig" som du säger, men jag lade mig i alla fall i vilstolen, som stod där. Och där har jag, som sagt, sovit gott. — Kunde jag göra gumman lugn med så litef, så gärna det!" —

Nu följde några minuters tryckande tystnad. Den resande såg med anande undran från den ena till den andra av de båda gamla.

"Hur — såg hon ut — — den där gamla frun?" kom till sist en skygg fråga.

Han beskrev henne. Det gamla paret växlade en lång, menande blick, och gumman, som satt där med en liten nyuppsprungnen röd fläck på vardera kinden, skakade otåligt på huvudet.

"Jaha, — Len-Sofie. — — Ack-ack-ack, då!" — —

Gubben tuggade tyst en stund sin bräckkorv. Så sade han beslutsamt:

"Vi säljer soffan, det gör vi. Det här kan ingen stå ut med. — — Att hon skulle vara så ogen i alla fall den där gamla beskedliga Len-Sofie!"

SÅNGEN om STORA VATTNET

Natten innan min broder Johannes gav sig av åt Stora Vattnet till, lämnande sin stuga och stenbacke, som han byggt och brutit i tjugu år, tog han ner sin gitarr från väggen och sjöng denna sång, medan dagen långsamt grydde.

HOG FAR DEN bråda marsnattsvind och svarta skogar gunga.

I natt skall älven ge sig av och sjöarna gå opp. Se — molnen slungas opp som sten av stormens hårda slunga.

Det luktar vår av fläckig mull och våta grenars dropp.

Har jag nu eld och yxa med och är min oro still? Är jag nu klar att lämna kvar allt det, som hört mig till?

*Eld och yxa har jag ju här,
den tunga kont också.
Till Stora Vattnet vill jag gå
och hälsa våren där.*

Snart går den karga morgon fram, till gryning vill jag dröja och reda till ett sista mål och få en sista rök.

En timme till — jag skönjer ren ur kärren dimman höja —

det var ju nyss en morgonil, som över åsen strök. Fladdrar min eld ej skön i natt, med påskalljors färg?

Skön som den brand du tänt ibland på vårliga Valborgsberg!

*Vid liljgul eld, som aldrig mer
skall stiga på min härd,*

(Illustrator: Torsten Schonberg.)

*drömmer jag om min långa färd
och Stora Vattnet ser.*

En dagsmarsch? Sju, så visst som en. Och det får hundra vara.

Vad rör det den, som vet sin väg och har sin packning klar!

Vid Stora Vattnet finns det visst ett gammalt läger bara —

där gör jag halt och tänder eld och dröjer länge kvar.

Bygger av sten och ris och torv ett hybble att bebo. Yxar väl till, om så jag vill, en flotte till att ro.

*Våren där är tidig och vän
och sommaren är så lång.
Hinner man dit, ja, dit en gång,
så vill man aldrig hän.*

Nu firar jag min nattvardsfest — ty påsk är redan nära.

Uppstånden och till färd beredd jag vakar ut min tid. Ej sitter vid mitt bord en vän, med vilken jag kan föra

mitt sista bröd. Men i min själ bor en ovansklig frid. Skådar jag ut, så ser jag blott de goda stjärnors sken.

Stige nu opp på bergens topp min nya morgon ren!

*Den sista stunden jag dröjer här,
vill jag i snön mig två
att ren till Stora Vattnet gå
och hälsa våren där.*

HARRY BLOMBERG.

På hösten då det blev en del auktioner i staden, skickades soffan också mycket riktigt bort och såldes till den högstbjudande.

Den som köpte den hade ej en aning om soffans förhistoria, men han önskade få den restaurerad, omstoppad och omklädd lika med ett möblemang han redan ägde. Fördenskull

skickades soffan till sadelmakaren och det gamla, tjocka, hemvävda, men mycket urblekta tyget spräffades av. Då fann man sex stycken gamla, smutsiga och skrynkliga, men noggrant utslätade 100-kronsedlar instoppade mellan tyget och fodret.

Det var väl ändå de där 100-kronsedlarna

som oroat gamla mamsell Len-Sofie, ty "Mammon" har svårt att släppa sitt tag i de själar, där den vunnit insteg. Eller kan någon finna annan nöjaktig förklaring? —

Historien är fullt sanningsenlig och passerad just så som jag berättat den.

Illustrator: Jenny Nyström.

❧ RICHARD WALLNER ❧

EN KONSTIG FANTASI

— GROSSHANDLAREN MASTE FORSOKA lugna sig, kanske finns det ännu hopp. Med förfärande tydlighet ringde ännu dessa läkarens ord i grosshandlare Mattias Palmgrens öron, där han saft i sitt komfortabla arbetsrum och med rödkantade ögon stirrade in i bordslampans gröna, livlösa ljus. Det var andra natten han inte kunnat sova, andra natten han på detta sätt suttit, hopsjunket i skrivstolen och väntat, bara väntat på rapporterna från sonens sjukbädd.

— Kanske finns det ännu hopp — kanske — vilket förhålligt, undvikande och svävande ord. Och på detta ord hängde nu hans sons, hans enda barns liv. Om det nu ens hängde på så mycket. Ty om det verkligen funnes det ringaste hopp, vore det då inte sannolikt, att läkaren uttryckt sig helt annorlunda och mera uppmuntrande, till exempel: Vi skall nog försöka att kurerat honom.

Palmgren reste sig stönande och började vandra fram och åter över golvet. — Döden! För första gången i sitt liv stod han på allvar inför denna hemiska makt. Föräldrarna hade gått bort redan, då han var litet barn och ännu inte varit i stånd att riktigt fatta, vad som hänt, och några andra nära anhöriga hade han ej haft utom hustrun. Henne hade han visserligen mistat för bara några år sedan, men det hade skett helt oväntat, medan han befann sig borta från hemmet på en affärsresa, så att han ej fått reda på händelsen, förrän den redan inträffat, och för övrigt hade han egentligen aldrig varit så särdeles starkt fäst vid henne. De hade levat var och en för sina intressen, han mest för sina affärer och hon för sina nöjen och framgångar i sällskapslivet, och utan att direkt kunna sägas vara olyckliga i sitt äktenskap hade de knappast varit annat än två fömligen kyliga kamrater, som så gott sig göra lät sökte fördraga varandras egenheter och svagheter.

Helt annorlunda med förhållandet till sonen. Icke som om detta egentligen heller varit så särdeles hjärtligt, det låg nu en gång inte för Palmgrens natur att visa ömhet mot någon, vem det vara månne, hans natur var därtill allt för sträv och barsk. Men sonen hade dock varit den enda människa, för vilken han hyst någon verklig tillgivenhet och intresse.

Hur stark denna hans känsla för sonen var, hade han väl dock knappast själv vetat förrän nu, då han stod inför utsikten att förlora honom. Om sonen skulle gå bort — vad ägde han då kvar? Sina affärer och sina ägodelar. Men vad skulle han med dem till, när han icke mer ägde någon att överlämna dem till. Han själv började åldras, den bästa delen av hans liv hade gått, och varje ny dag var ett steg närmare slutet; det var sonen, som skulle tagit vid och utgjort fortsättningen på hans liv. Med friska krafter skulle han tagit hand om affärerna, drivit dem vidare, utvecklat det verk, som fadern påbörjat. Men om han nu fölle ifrån, vad fanns då kvar? Intet — alls intet.

Palmgren stönade åter och sjönk ner i skrivstolen med de knutna händerna pressade mot fanningarna. Döden gapade emot honom som ett hemskt, mörkt hål, dit hans son, hans affärer och till sist han själv skulle stört ner för att aldrig mer uppstå.

Detta var mer än en människa kunde uthärda, det måste finnas någon utväg, någon enda möjlighet till räddning. — Religionen — Guds barmhärtighet...

Det var helt skyggt och tvekande han närmade sig dessa begrepp. Liksom för de flesta utåtriktade handlingsmänniskor hade religionen för honom varit ett slags ceremoni, lämplig att tagas fram vid begravningar, bröllop, fosterländska fester och andra högtidliga tillfällen, men som man ej alls hade bruk för under vardagslivets praktiska bestyr; och han kände sig därför ganska tafatt, då han nu i sin nöd vände sina blickar åt detta håll efter hjälp.

Trodde han väl över huvud taget, att det fanns någon gudomlig makt eller något slags eviga lagar? Måhända skulle han själv haft svårt att ge ett bestämt svar på den frågan. Någon direkt förnekare hade han väl dock aldrig varit, utan snarare varit böjd för att antaga tillvaron av en Gud, han hade bara inte haft vare sig lust eller tid att befatta sig med honom; allt hade ju hittills sett sig så bra ändå i livet med bara hans egen hjälp. Först nu stod han inför ett fall, där ingen mänsklig bot fanns, där hela hans liv hotade att stört i spillror. Den ende, som nu skulle kunna göra någonting, var Gud.

Och denne Gud tog för honom närmast gestalten av den gamle patriark med långt, vitt skägg och vördnadsvärda drag, som han sett i gamla bibliska tavlor, en sträng och mäktig herre, som saft högt uppe i himmelens sky och med sina änglars hjälp styrde länder och folk. Nästan alltid var han vred över människornas svagheter och synder, och enda sättet att söka blidka honom var att offra åt honom något av sina ägodelar eller vad eljest man hade dyrbart och kärt.

Ja, att offra, det var därpå det kom an. Palmgren var allt för mycket affärsman för att inte veta, att man ej fick någonting här på jorden för intet; allt skulle betalas, även för den ringaste vinst måste man satsa något, så var

det bland människorna och det föll honom icke in att betvivla, att samma lag måste gälla även för Gud. Liksom millioner människor före honom kände han i nödens stund ett behov att närma sig den Allsmäktige, som han förut undviktit, men han kände också, hur föga utsikt till hjälp han hade, om han blott skulle åberopa sig på de gärningar han dittills utfört.

— Jag skall i morgon skänka tio tusen kronor till Föreningen värlösa barns beskydd, om bara gossen blir räddad, tänkte han. Och denna utfästelse lättade honom genast ganska mycket! Han hade inte längre bara suttit med armarna i kors i undergiven avvaktan på vad som skulle ske, utan han hade gripit in i händelsernas gång, offrat något, och borde inte ett offer på ett eller annat sätt medföra någon belöning?

En stund saft han stilla och väntade i ett svagt, kanske inte fullt medvetet hopp, att något skulle inträffa, att läkaren skulle inträda och meddela, att sonen helt hastigt blivit bättre. Men intet hördes av, klockans enformiga tickande på väggen var det enda ljud, som störde tystnaden.

Då vaknade hans oro på nytt. Det var så hemskt med denna tystnad, som nu i två dagar rått i hans hem, en tystnad, som aldrig avbröts av några telefonsignaler eller andra bud från den värld, där livet gick sin friska, bullrande gång. Var det inte, som om döden själv med smygande steg närmade sig i denna tystnad? .. När han närmare tänkte på saken — var inte det offer han erbjudit för obetydligt? Tiotusen — var det inte för ringa gåva av en man med hans inkomster? Dubbla summan, tjugu tusen skulle han med glädje ge, om det funnes någon utsikt till räddning för sonen.

Åter erfor han en stunds lättad, ångesten släppte sitt grepp om hans hjärta, och han försjönk i en stilla väntan, han visste knappast själv på vad.

Men klockan tickade, minuterna gingo, och ingenting hördes från sjukrummet, där sköterskan vaktade över den sjukes kamp mot den förfärliga farsof, som under de senaste månaderna gjort sin förhärjande färd kring jordens länder. Palmgren erinrade sig notiser, som han sett i tidningarna om antalet dödsfall per vecka i huvudstaden: 130 under senaste veckan och 90 under den närmast föregående; och i flertalet fall hade det gällt unga och kraftiga personer — ungefär i den ålder, i vilken hans son befann sig. Kunde han väl då hoppas, att just hans son skulle slippa undan? Var det inte sannolikt, att bland de anhöriga till dessa bortgångna funnos många, som gjort långt större offer än det han nyss erbjudit, ja sådana, vilkas hela liv varit uppfyllt av strävan att lyda och tjäna Gud?

Han måste ge mer, mycket mer: femtio — ja hundra tusen kronor — en tredjedel av hela den summa han förljänat på den lyckliga husspekulationen i vintras. Jobberi hade man kallat den, och det kunde ju hända, att han farit litet hårdhänt fram, men inom lagens ramar hade han hållit sig i alla fall — fast ledsamt var det ju, att ett par tiotal familjer råkat bli husvilla genom affären.

Hans ångest ville denna gång dock icke ge med sig. Han ökade sin gåva till etthundra-tjugufemtusen — etthundrafemtio tusen, men

Helena Nyblom:

Mina levnads- minnen

heter det utomordentligt intressanta litterära memoarverk, som skall offentliggöras i

IDUN 1920.

knappast för en minut skänkte dessa offer honom någon lindring. Ja, det föreföll nästan, som om oron stegrades efter varje ny paus. Som en förtärande feber brann den i hans blod, svetten bröt fram på hans tinningar, och hans hjärta pressades samman, så att han kände sig färdig att kvävas.

Och likväl kunde han inte stanna, en oemotståndlig, vansinnig makt tycktes driva honom att fortsätta dessa anbud, som på en kort stund slag i slag berövade honom en betydande del av hans förmögenhet. — Eftthundrasträttiofemtusen — tvåhundrasträttiofemtusen — tvåhundrasträttiofemtusen. Ett par ögonblicks tvekan, och så gick summan trehundrasträttiofemtusen över hans skälvsande läppar.

håller sig i sängen ännu några dagar, för att han skall bli fullt återställd.

Palmgren såg på sin klocka och tycktes helt förvirrad.

— Redan ljusan dag! Märkvärdigt, vad tiden gått fort — jag tyckte det helt nyss var mörkt.

— Ja tiden flyger, när man sover, anmärkte den artige läkaren småleende. Och nu, då min närvaro inte längre är nödvändig, får jag säga adjö så länge.

Men Palmgren protesterade:

— Nej doktorn måste först frukostera med mig. För tusan, det kan verkligen behövas något att krya upp sig med efter en sån här ansträngande pers.

Endast ett minne ville till en början inte släppa, utan envisades att hänga kvar och allt emellanåt irritera och störa honom vid hans återvändande till livets dagsljusa värld: minnet av det där löftet han gjort under morgontimmarna denna senast förflutna natt. Men allt efter som krafterna under matens och det starka portvinets förenade inflytande återvände till hans av sömnlöshet och fasta försvagade kropp, förlorade även detta minne mer och mer sin makt, och då man hunnit till kaffet och cigarrerna, såg han plötsligt med en forskande blick på doktorn och frågade:

— Doktorn påstår alltså, att jag sov, när doktorn kom in till mig i morse?

Timmarna vid sjukbädden.

Och med ens blev allt så lugnt och stilla inom honom. Offret var fullbordat: hela den summa han förtjänat på den stora husspekulationen hade han gett till spillo. Ingen oro längre i hans blod, ingen ångest i hans hjärta. Han hade gjort, vad på honom ankom, nu återstod bara att överlämna allt åt ödet och avvakta vad som skulle ske...

Det knackade diskret på dörren, och strax därpå stod doktorn vid hans sida och sade:

— Jag ser, att jag väckte grosshandlarn, men jag hoppas på tillgift, när grosshandlarn får höra den nyhet jag kommer med: er son är räddad.

— Är han räddad? utropade Palmgren och reste sig upp.

— Ja, krisen är över, han sover nu lugnt, och mänskligt att döma behövs bara, att han

Han gick in i sin sängkammare och gjorde toalett, och några minuter senare sutto de båda herrarna vid ett rikligt frukostbord i salen. Palmgren, som började återfå sin vanliga vigör och säkerhet, allt eftersom han lät sig de goda rätterna väl smaka, var en artig värd och konverserade på sitt livliga, högröstade vis om dagens händelser på affärernas och politikens område. Det var så skönt att äntligen efter vistelsen i den fryckande sjukrumsatmosfären, som under de senaste dygnen uppfyllt varje vrå av hans hem, få återvända till det sunda, eggande livet med dess tusen intressen och bestyr. Som en obehaglig dröm tycktes honom nu minnet av dessa gångna dygn med deras änsigliga lystnad och ständiga lurande skräck för döden, en dröm, som för varje ögonblick suddades ut allt mer och gled bort i ett dimmigt töcken.

Doktorn skrattade, tydligen litet road av frågan och svarade:

— Ja visst sov grosshandlarn, och det så pass ordentligt, att grosshandlarn inte vaknade vid min knackning utan först, då jag kom fram till grosshandlarns stol.

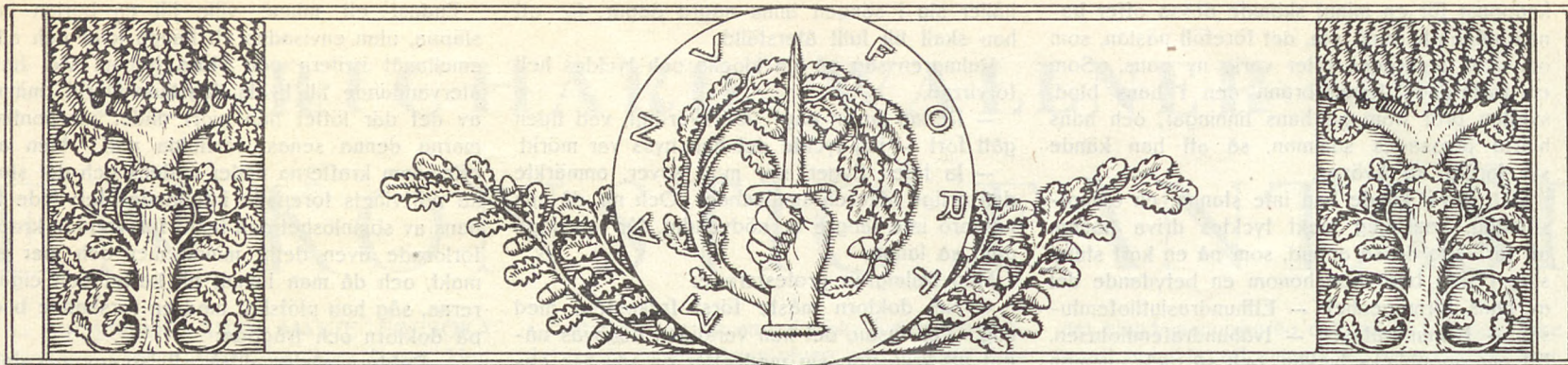
Även Palmgren skrattade, och det var en stark, nästan triumferande klang i hans skratt.

— Ja, naturligtvis sov jag. Och jag tycker mig också oredigt minnas, att jag drömde något obehagligt. Besynnerligt, vad man kan ha för konstiga fantasier under sömnen.

Nu först kände han sig riktigt fri från sjukrumsatmosfärens spöktämning och inne i det friska livets pulserande verklighet.

Illustratör: Torsten Schonberg.

V. CANLUND - 19.

På julmånadens elfte dag fyller Ellen Key sjuttio år. Det har varit redaktionen en kär plikt att i sitt julnummer hugfästa märkesdagen, då den frejdade författarinnan ingår i ett nytt levnadsdecennium. Som inledning följer här nedan en artikel av författarinnan fru Gurli Linder, som med rättvis uppskattning av Ellen Keys betydande livsgärning kan sägas tolka den sympati och beundran de svenska kvinnorna känna för den snillrika sjuttioåringen med det varma hjärtat och den vida blicken.

ELLEN KEY SJUTTIO ÅR. Av Gurli Linder.

— so tun die Ganzen:
Erst wenn wie hingefällt von lichten
Lanzen
Die laute Menge stumm ins Knien
glitt,
Dann heben sie die Herzen wie
Monstranzen
Aus ihrer Brust und segnen sie
damit.
Rainer Maria Rilke.

"DEN DAG SKALL KOMMA DÅ VI skratta åt att man så kunnat missförstå Ellen Key."

Dessa profetiska ord yttrades på ett möte en tidig vårsöndagsaffon 1896. Det var den alltid påpassliga föreningen Studenter och Arbetare — ett neutralt forum för dryftande av aktuella spörsmål, till vilket vi nu tyvärr inte äga någon motsvarighet — som då anordnat en diskussion om "Ellen Key och kvinnofrågan". Ämnet var synnerligen brännbart och hade förut dryftats med stor hetsighet i pressen, i stridskrifter och i muntliga meningsutbyten. "Ellen Keys namn har", skriver Louise Hamilton i sin förträffliga och vederhäftiga "livsbild" av Ellen Key, "varit ett stridsämne icke allenast i den offentliga pressen utan även inom familjekretsen. Vänner ha blivit ovänner för det namnets skull".

Vad hade då hänt, som i de dagarna framkallade en strid så hetsig, att man inte sett dess motstycke sedan det ibsenska dockhemmets första dagar? Jo, Ellen Key, som varit en högt uppskattad medarbetare först i Tidskrift för hemmet och sedermera i Dagny, den svenska kvinnorörelsens organ, samt, med fullt skäl, räknats som en svuren anhängare av kvinnans frigörelse från hämmande och förkrympande lagar och sedvänjor, hade blivit befänsam inför de riklinjer som följdes av kvinnoakskvinnorna, officiellt representerade av Fredrika Bremerförbundet, vilket då varit verksamt ett drygt decennium. "Jag har", säger Ellen Key, "velat väcka medvetandet om att det icke är nog att veta, att en rörelse är satt i gång, utan vi måste inse att denna rörelse förr eller senare leder till en vägskilnad, där vi stå inför ett ödesdigert val." Och så höll hon och utgav därefter i tryck sina föredrag om "Missbrukad kvinnokraft" och "Naturenliga arbetsområden för kvinnor".

Ellen Key såg mycket längre och djupare än dagsprofeterna och visade att missbruk av kvinnokraft ingalunda är uteslutet inom den moderna frigö-

relsen. Hon förstod, att om kvinnorna sträckte sig endast efter manlig likställighet på alla de områden där de, ofta kritiklöst, kastade in sin frigjorda arbetskraft, om de förnämligast trängde sig in på de manliga arbetsfälten och sökte tillträde blott till de manliga utbildningsanstalterna i stället för att begära kvinnliga av helt annan art, om den gifta kvinnans arbete inom hemmet underskattades, ja rent av ringaktades, och om hustrun och modern alltmer nödgades till yttre förvärvsarbete, så bleve framtidens kvinnor mera disharmoniska och olyckliga än forna tiders gamla mamseller, och den så beprisade kvinnliga insatsen skulle föra till högst betänkliga konsekvenser för den allmänna kulturutvecklingen.

Den skolföreståndarinnan som eggade föräldrar till att låta flickor ta studentexamen med det argumentet: "Tänk så många dumma pojkar som tagit studentexamen", kallade Ellen Key en kriminaldåre, och hon insåg farorna i det av alla hemhänsyn oberoende kamrallivet vid högskolorna under kvinnans ömtåligaste utvecklingsår klarare än någon då gjorde. "De som för öv-

rigt tro att kvinnan i längden skall kunna bevara hela styrkan av sitt kvinnliga känsloliv åt familjen och åt hemmets uppgifter, och under tiden förvärva mannens hela intensitet, koncentration, genialitet i fråga om andligt skapande och forskande, i fråga om upptäckter och affärsföretag, de tro egentligen på något helt annat än på kvinnans jämlikhet med mannen. De tro på hennes absoluta överlägsenhet."

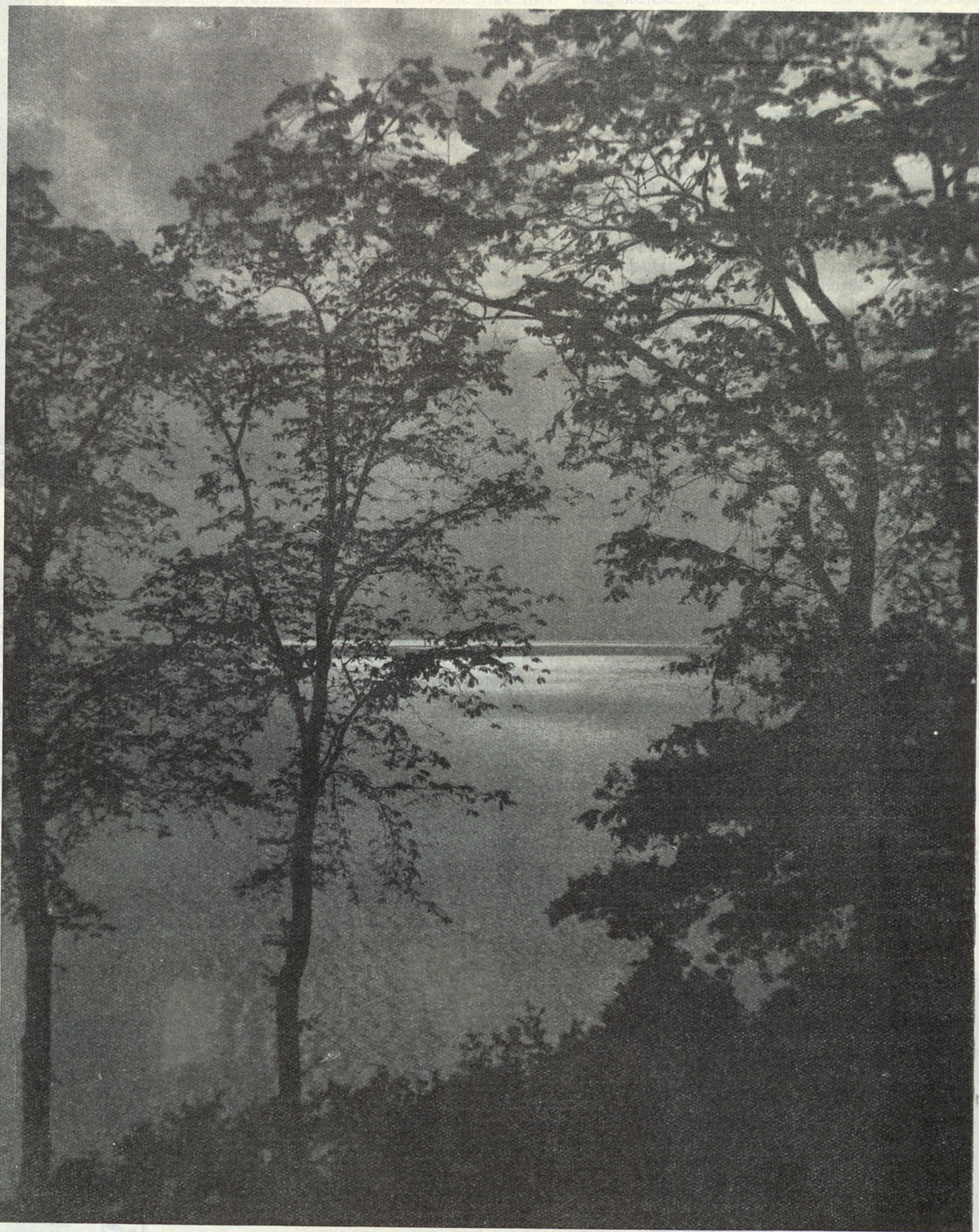
Fastän Ellen Key med patosfylld intensitet gick i bräsch för individualitetens rätt att bestämma sin egen väg och å ena sidan förklarade, att inga lagar i världen skulle få hindra en kvinna att bli t. ex. takfäckare eller lokomotivförare, om nu det var hennes hjärtas val av yrke, varnade hon å andra sidan för att tilljubla kvinnorna i gemen, att sådana nya arbetsområden skulle för dem vara lika många vinnningar. Utgående från den okränkbara sanningen att moderligheten är kvinnans yppersta väsensbestämning, att även hennes andligen kreativa insats i såväl hem som samhälle belingas av denna, fattade hon den ogifta, självförsörjande kvinnans problem djupare än någon före henne gjort, med undantag kanske för Fredrika Bremer. "Däri låg förklaringen till hennes bönfallande maning till kvinnorna att söka vad hon kallade naturenliga arbetsområden. Det var denna brinnande övertygelse som kom henne att på en tid då intet av detta fanns yrka på utbildningsanstalter för kvinnor i småbruk, trädgårdsskötsel och barnavård samt för övrigt på kvinnliga yrkesskolor av olika slag.

Den djupaste betydelsen hade Ellen Keys väckelse kanske i att vidga gränserna för kvinnorörelsen och sätta in den i sitt organiska sammanhang i kulturutvecklingen. Den löpte verkligen i de dagarna fara att bli huvudsakligen en platsanskaffning för ogifta överklasskvinnor. Ellen Key förnekade ej denna nödvändighet, men insåg tillika att kvinnorörelsen med all dess innebörd skulle bli av grundväsentlig betydelse i den kommande både politiska och sociala nydaningen, och att den därför måste omfatta hela kvinnokönet och inte minst de gifta kvinnorna. Det förljånar ihågkommas, att vår nya lagstiftning i familjerätt redan för 25 år sedan i sina huvuddrag skisserades av Ellen Key.

Med ett fast och ömt grepp lyfte hon hustrun och modern upp från det lägre plan dit de i det sociala medvetandet

Ellen Key i sitt hem.

MÄNSKEN ÖVER VETTERN.

Utsikt från loggian i Ellen Keys Strand.

K. Björlingson foto.

otvivelaktigt voro i färd att sjunka ned. "Så länge de båda orden — "bara mödrar" — skriver hon i sin försvarsskrift, Kvinnologik, "tillsammans kunna glida över unga kvinnors läppar, behöver jag icke några andra skäl för att motivera hela mitt uppträdande i denna fråga!" Och hon citerar efter Geijer en gammal indisk lagstiftare:

"Mannen är en hälf, kvinnan är en hälf; fadern och modern med sitt barn är en hel människa." Hon fastslog att kvinnans fulla medborgarrätt — som hon naturligtvis fullt anslöt sig till — trots att, som hon sade, "det hör till kulturens offerväsen att kvinnorna också skola bli förfulade av partilidelser" — främst berättigades av att

hennes insats skulle bli samhällsmoderlighetens. Med ett ord: Ellen Key varnade åter och åter för att vi i vårt ovisa nit att skapa kvinnan en s. k. "självständig ställning" skulle "okvinnliga" henne och nivelera den andliga könsskillnaden i stället för att fördjupa och allt rikare utveckla den. Under det att hennes motståndare

håvade att den högsta utveckling man och kvinna kunna nå är i gemensam mänsklighet, såg hon skimra på förklaringens berg två toppar, lika höga, lika sköna, och hon kallade den ena den högsta manliga mänsklighet och den andra den högsta kvinnliga mänsklighet.

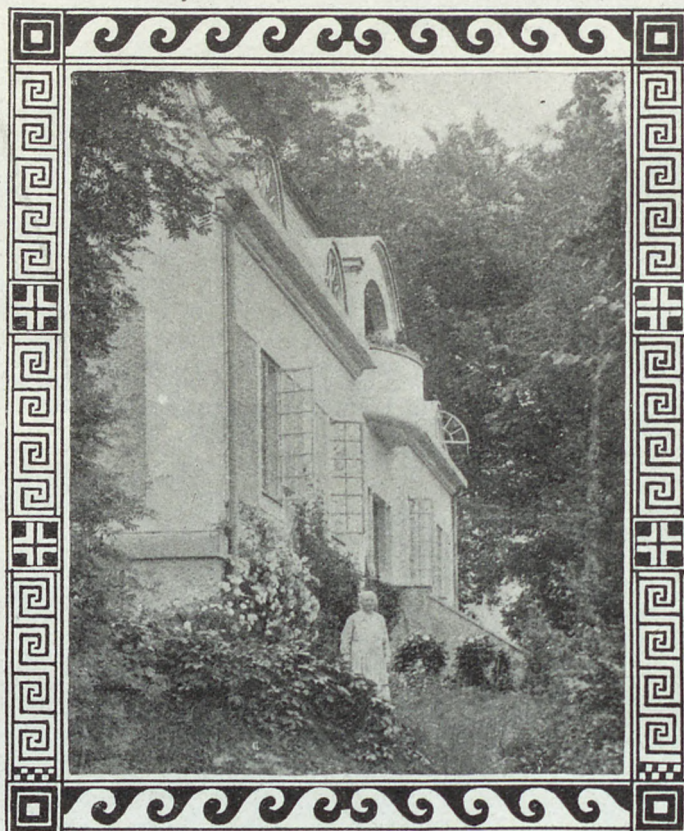
Liksom alla "brännare" — som Elleq Key en gång kallat sin far — och väckare rönte hon odet att beskylldas för att vilja och verka motsatsen av sin förkunnelse. Inte utan skuld till missförstånden var hon själv. I sin överdrivna ängslan att bli missolkad och i sin skrupulösa samvetsömhetsfråga om att beakta och rättfolka andras åsikter — man behöver blott ha sett ett manuskript eller brev av hennes hand, med dess över- och understrykningar, ändringar och tillägg för att förstå den saken — vecklar hon ofta in sig i motsägelser, i synnerhet i den av sina böcker som är minst konstnärlig i formen, men mest sjudande patosfylld uti innehållet: Barnets århundrade. Det är en ringa konst att påpeka motsägelserna, liksom att läsa Ellen Key såsom en viss potentat läser Bibeln, och det har gjorts till leda. Men när man nu i följd går igenom hennes produktion upptäcker man, ej utan förvåning, hur rak och enhelig utvecklingslinjen i själva verket löper och hur sant det är när hon säger: "Allt vad jag velat från ungdomen vill jag ännu". Finns det alltför oinskränkt omdöme kan man bara lämna det och lungt gå vidare: man skall alltid i något sammanhang finna den kompletterande inskränkningen eller utvidgningen. Med åren har Ellen Keys stil vunnit i koncentration och behärskning; hon har lärt sig att de alltför superlativa orden, uttrycken à la noch nicht da Gewesenes, alltför ymnigt använda, förtunna och förflacka och verka sin egen motsats.

Det är ej fråga om att inte också Ellen Key gjorde sig skyldig till åtskillig ensidighet och i vissa fall alltför stor förnkling av det så mångomfattande problemet. Liksom att hennes namn togs till intäkt vid en utfolkning och en tillämpning av hennes läror som hon i sin renhjärtenhet aldrig åsyftat. Kanske var hon också själv ibland för litet klarseende i fråga om människovärdet hos alla dem som med läpparna bekände sig till hennes menighet och anhöllo om hennes välsignelse. När man är inriktad på oräffärdigheten i gällande lag eller sed, blir man lätt partisk för alla som bryta dem och glömma att undersöka motiven och att distingueras. Det var en väldig utvecklingsbölja Ellen Key representerade, och liksom vid alla sådana var skumkammen hög.

Den av Anna Whillock på ovannämnda möte siade dagen har emellertid grytt för länge sedan, och de nu unga måste ju på det hela taget finna Ellen Keys åsikter självklara. Det skadar därför inte att påminna om att de en gång voro dagens kampämne samt att Ellen

Key fick många och djupa sår i striden, och det av mängden som skulle känna sig högst skamsen och förlägen att nu påminnas därom. När det vid Ellen Keys 60-årsdag skrevs att "vägarna strävade icke åtskils, de löpte parallellt", liksom att hennes hjärtas renhet "näp-peligen varit utsatt för något årligt tvivel", så måste den som var med på den tiden protestera. Kampen mot Ellen Key hade aldrig blivit så bitter och hänsynslös, så vidrigt personlig och hos henne aldrig satt sådana märken som den gjort om så varit fallet.

Men nu är striden lyktad. Ellen Key har avgått med segern. Verkligheten har givit rätt åt alla hennes farhågor, men även åt flere av hennes förhoppningar. Hennes skrifter stå sig alljämt, under det att hennes vedersakares — med undantag för hennes intellektuellt mest jämbördiga, ridderliga och alltid blanka vapen förändrade motsändares, Anna Sandströms — verka häpnadsväckande antikverade. I sin förträffliga, måttfulla bok Kvinnorörelsen, utgiven till hennes 60-årsdag, gör Ellen Key emellertid honnör för de gamla kvinnosaks-kvinnorna. Borde inte Fredrika Bremer-förbundet nu, såsom en avbön, på 70-årsdagen uppvakta den, vars namn väl kommer att stråla lika klart som Fredrika Bre-

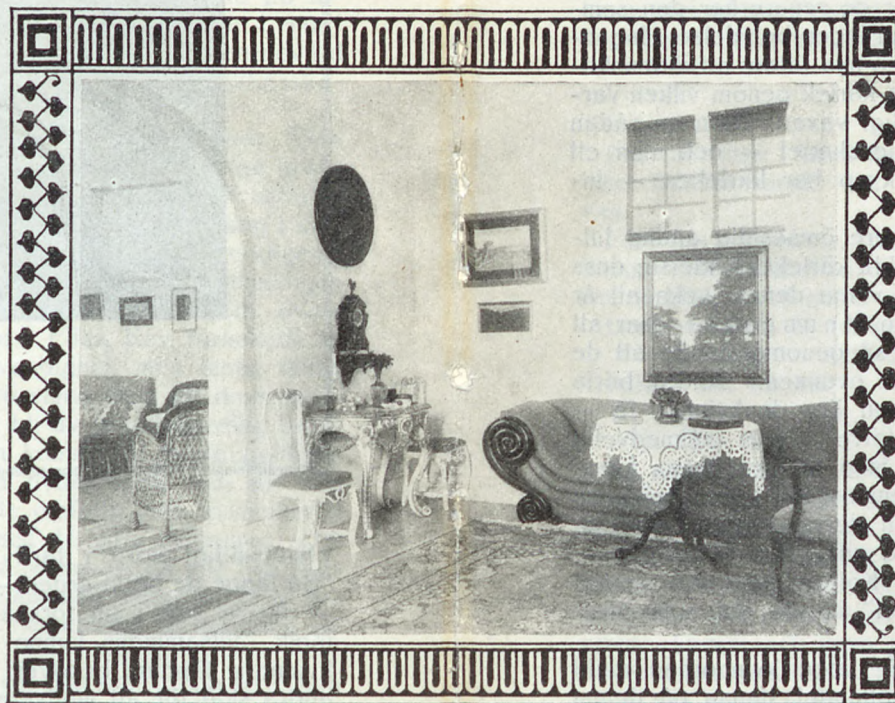

Exteriör av villan Strand.

Vid skrivbordet.

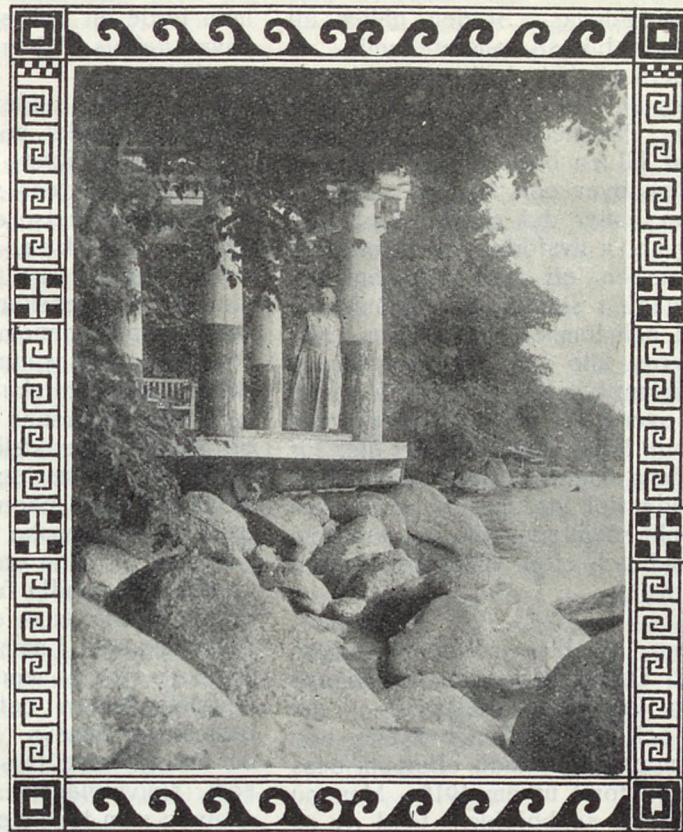
sådana värden till skänks av andra, ingen äga dem som ej själv kämpat sig fram till dem; de avsky att åt mängden lämna ut sina gudar. Deras tilläggen blir säkerligen djupare, deras njutning mer exklusiv, deras andliga avskildhet fredad. De representera en ståndpunkt vars ytterlighet betecknas av ett en gång fällt yttrande: "Tänk att bråka så mycket med att lära barn läsa. Ingen borde få njuta av den konsten som ej oemotståndligt lärde sig der på egen hand." Det kan ju inte nekas att denna åsikt ej verkar odelat osympatisk i lider som förläckas och försmäplad av yttlig masskultur och svampig halvutbildning. Men i alla händelser blir denna ståndpunkt aldrig Ellen Keys. Trots hennes så förhånade tal om den andliga eliten på Areskutan är hennes ideal det av Snoilsky återopade: att få ljäna hungern, icke överflödet, och att bilda den bågare som fylls vid tidens djupa brunn för tusenden. Hennes intensiva, osjälviska begär att dela med sig av uppläckta skatter ha vi att tacka för hennes rika och mäktiga produktion. Hennes enastående andliga receptivitet — "I hennes hjärta gå tidens alla stora tankar ut och in som hemma hos sig, och dessa fientliga bröder sluta sig

Interiör från Strand.

där, besegrade av den ljusa värmen, samman till en älskad och enig syskonskara" — låter henne, ofta genialt, leva sig in i henne sympatiska och andligt besläktade personer och föreföelser, vilka hon sedan återger, genomsläpade av hennes eget kraftiga temperament och skapande fantasi. På så sätt var hon den första att i Sverige ge oss Verhaeren, Rainer Maria Rilke, Romain Rolland och att där för sin tid pånyttföda bl. a. Goethe, makarna Browning, Rahel Varnhagen och C. J. L. Almqvist, som hon mitt i realismens tider vågade kalla "Sveriges modernaste diktare."

"Vår (kvinnornas) insats i kulturen har varit känslans humanisering" och "Från mödrarnas knän går släkttled efter släkttled med renare vilja och mildare känsla. Vi stå vid randen av ett kulturskede, som blir djupens, icke som hittills ytans; det skede som ej endast varder en kultur genom människor, utan kultur av människor: allt detta skrev Ellen Key en gång för länge sedan. Hon skulle säkerligen icke ha skrivit det sedan hon upplevat världsslakten med all dess förbannelses ve. Jag vet ej om hon kunnat undan den oerhörda påfresninggen rädda den tro som en av våra yngre skalders frågar efter i dessa strofer:

Strandtemplet.

Är jorden ej trött på att läka de sår,
dess barn i sin ondska slå?
Den är sargad i bittra och blodiga år.
Är den fruktsam och mild ändå?

Kan det bliva en människa lycklig och god
av franchéernas grå poilu?
Kan det växa ur spillror och lik och blod
en värld som är blomstrande ny?

Men det vela vi, att Ellen Key, fast hennes hjärta varit sargat och eländigt som aldrig förr, låtit sin stämma ljuda, fast och klar som alltid. Hon har sagt sanningen åt höger och vänster, åt hög och låg, åt alla de stridande folken. "Alla ha rätt" kallade Carl G. Laurin sin krigsbok. Ellen Keys talan under kriget kan sammanfattas under titeln "Alla ha orätt." Men som en fyrbåk har hennes personlighet, liksom Romain Rollands, lyst över det av alla helvetets lidelser upprörda människohavet.

Käraste Ellen!

Trofasta vän från min generations kamp i ungdomens dagar!

Du har aldrig ägt stridens glada mod. Det har i stället för dig varit en tung pliktuppfyllelse var gång

du — manu forti — gått ut i kampen för sanning och rättfärdighet. Så mycket större heder att du aldrig svikit. Ingen fattade djupare än du innebörden i vår lärofader Henrik Ibsens' ord om friheten och ansvaret. Dessa ord ha sedan blivit så nöfva andliga skiljemyn, att man iveckar att nämna dem. Men jag finner inga som bättre läcka den mening du velat ge ditt liv och din gärning.

Tack för den strålande, hjärterena naivitet — att du ägde den riktades en gång som förebräelse mot dig — som aldrig förstod hur fäkunnigheten och illviljan skulle kunna förtolka dina syften.

Tack för att du kunnat — ingen vet bättre än du vad det kostar att nå den självövertvinnelsen — bruka även de stenar som kastats i din väg till ditt inre tempelbygge.

Tack för att ditt namn nämnes med ära och heder ute i världen.

Tack för din utsägliga kärlek till Sveriges land och folk.

Tack för att du kom åter och byggde ditt hem på dina faders jord, då Italiens konst och sol lockade dig att stanna för alltid — ett hem där var och en går andligen rikare och en bättre människa ut än han kom in.

Tack för den väckelse, det föredöme du givit genom att de ord du låtit pränta vid ingången till ditt hem: Memento vivere och Denna dagen ett liv, för dig aldrig blivit en tom dekoration utan dagligen uppfyllas i anda och sanning.

Tack för att din penna aldrig nedskrivit, dina läppar aldrig uttalat ett enda mot din övertygelse och ditt samvete osant ord.

Tack för att du i ditt liv och ditt verk gjort dig förljant av bergspredikans nio saligheter och för att du uppfyllt alla kärlekens bud i 1:sta Korint. 13 kap.

Vi tacka dig, väckare, förkunnare, samvete! I lidande och kärlek har du lyft ditt hjärta som en monstrans till välsignelse!

Hur innerligt önska vi ej att du på din 70-årsdag må glömma de tunga dagarna och de bittra striderna och endast känna hur vi tacka, vörda och älska dig!

Mätte du ännu i många år, ömt vårdad och omhuldad av din förträffliga Malin, se våren knoppas, sommaren prunka och hösten mogna frukten i din gammaldags örtagård, sitta vid din härd i långa, lugna vinterkvällar med dina älskade böcker och från ditt skrivbord, där du hör Väterns vågor än brusa vilt, än susa ljuvligt, sända din rena, varma personlighets tungt vägande ord ut i världen!

Ramdalen i augusti 1919.

GURLI LINDER.

I frädgården.

Ett hörn av loggian.

OM KÄRLEKEN. Av Ellen Key.

IDUN HAR AV MIG ÖNSKAT ETT BILD- drag. Jag brukar anledningen för att åter — till den ungdom som inträder i livet — säga vad, enligt min mening, kärlek är. Men gör det helst endast medelbart, genom att visa ungdomen till ett verk av en vän, även hon en ensam, åldrad kvinna. Det torde nog vara sådana, som tillsvidare ha mest att säga om idealen av kärlek. På ett eller annat sätt har deras öde — lika väl som de lyckliga eller olyckliga hustrurnas — blivit bestämt genom deras syn på eller erfarenhet av kärleken. Men medan de ensamma erfarenhet saknar många väsentliga moment har deras syn — framför allt deras fjärrsyn — bevarat en klarhet, som av erfarenheten ofta grumlats. Så är åtminstone fallet med Alvide Prydz, den även i Sverige kända norska diktaren. Det är ingen tillfällighet att hon är norska. Jag var ännu barn när från Norge kom en uppenbarelsebok om kärleken, Camilla Colletts *Amtmandens Döttré*. Den tro och den mörksyn som där enas, ägde djupt inflytande t. ex. på Ibsens *Kjærlighedens Komædie* och längre fram *Dukkehjemmet*, men främst på det släktled av norska kvinnor, som då ägde ungdomens vidvakna mottaglighet. Till detta hörde Alvide Prydz. Och hennes egen diktning fick senare sin prägel av dessa hennes stora intryck.

Så fjärran är nutidens ungdom från denna ideala syn på kärleken, att jag häpnade när i somras en ung, älsklig studentska — med de djupa blickar i vilka framtiden drömmar — berättade att hon gripen läst *To Mennesker* av Alvide Prydz. Drömde jag? Den var då icke alldeles slocknad den tro, som brann hos allvarliga unga kvinnor för femtio, fyrtio, ja ännu trettio år sedan? Tron att kärleken var värd sitt namn endast när den blev sedd som religion. Icke som den enda religionen — den slöa folkning som ondskefull råhet eller tanklös fromhet givit orden. Men i den meningen att kärleken lika väl som andra stora lyckomakter — levnadskallet, skaparviljan, föräldraskapet — måste bliva en livet förbindande, livet förändligande, livet stegrande makt, med andra ord ett religiöst värde.

Nej, jag drömde icke. Velfern lyste blå som de allvarliga flickögonen, fälten mögnade runt om till skörd. Hoppet vaknade åter att ovanämnda ännu hänade tanke en gång skall bli en besjälad ungdoms tro. Om ett par gamla ögon då blevo fyllda av tårar voro dessa icke längre framkallade av minnen från stridsårens bitterhet. Nej, de duggade av hoppet att nya släkten skola komma som viga sig åt den ännu smådade sanningens seger.

Alvide Prydz vann sin första stora framgång genom *Gunvor Torsdatter*. Där krävde den kvinnliga idealiteten ett liv till offer. Men i sin tidigare bok *Mennesker* — som utkom redan 1892 — lät hon själarnas kamp sluta med seger för nyss nämnda sanning. Efter 26 år är boken nu utkommen i ny upplaga och även i svensk översättning.* Titeln är nu *To Mennesker* och boken är till sin fördel något förkor-

tad. Den torde vunnit på en mer beslutsam minskning av det rum bipersonerna fylla.

Det problem om vilket de två människorna kämpa — kärlekens fulla förverkligande — är icke sammanblandat med några andra människors öden. Ej heller med livsåskådning eller livskall eller några som helst av de erotiska sedlighets- eller osedlighetsfrågor, som vid tiden för bokens första framträdande ännu dröjde i den nordiska litteraturen som efterklang från 1880-talet.

Problemet är uteslutande två makars förverkligande av kärleken under äktenskapet. Kampen beröres icke av yttre omständigheter. Makarna ingripa ej i varandras troslov, ehuru han är en troende kristen präst och hon fritänkare. Vardera inser den andras allvar och ingendera står den andras livsåskådning. Striden gäller att kärleken skall bli så allomfattande att varderas personlighet helt skall kunna leva, röra sig och hava sin varelse bredvid den andras. Mannens starka och raka kraftnatur är till en början omedveten om det tvång han övar och hustrun medvetet känner. Han finner det självklart att han intet ändrar i sin livsföring. Hon finner ej de rätta medlen att väcka honom för det berättigade i sina krav. Småningom står lystnad och tomhet mellan dem. När slutligen deras lille son blir offer för en mannens pliktuppfyllelse, vars krav han i det givna fallet överdriver, stelnar hustruns själ av förlamande köld. Men då ödet åter för dem in i dödens skugga uppgår i detta mörker för båda det inre ljuset i fråga om kärlekens plikt såväl som rätt, det ljus, som han icke sökt och efter vilket hon endast famlande trevat.

Huru boken 1892 blev mottagen i Norge vet jag icke. Då levde ju ännu stormännen — Björnson, Ibsen, Lie, Kielland — i full skaparkraft och denna kvinnobok blev nog ej mycket uppmärksammas eftersom dess andra upplaga först utkom 1918. Men nu har denna andra snabbt blivit följd av en tredje. Ett glädjande tecken på att den stora linjen i den norska uppfattningen av erotiken icke alldeles löpt ut i vildmarken. Den anda, som redan under 1850-60-talet skapade *Amtmandens Döttré*, *Sorg og Trøst*, Björnsons *Fortællinger* och dikter, Ibsens tidigare dramer, saknar ännu ej genklang.

Medan i Norge under 1880 och 90-talet store diktare bekände sig till tron på kärleken, voro de store i Sverige helt annorlunda inriktade. Här hade Strindberg redan i *Röda Rummet* och senare i *Gif-*

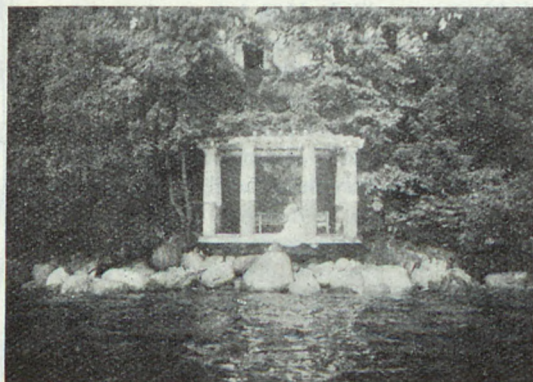
tas skildrat kärleken som könsdrift och äktenskapet som könskamp. Denna syn — där det enda andliga momentet var känslan för barnen — blev rådande hos den manliga ungdomen. De få kvinnor, som den tiden beundrade Strindberg och voro upprörda över åtalet 1884, stodo samtidigt i motsats till den syn på erotiken, som fick sitt fullaste uttryck i *Gif-tas*. De skönlitterära författarinnorna — Ernst Ahlgren, A. Ch. Leffler, Alfhild Agrell — utgjorde häri inga undantag, såsom okunnigheten då och då påstått. Även några av de unga författare, som på 1880-talet voro trogna Strindbergsbekännare, visade sedan i liv som dikt en helt annan uppfattning av kärleken och samlivet mellan man och kvinna. Särskilt Axel Lundegård. Men även av dessa unga män torde en bok som *Mennesker* då hava kallats "överspänd fruntimmersromantik".

Den erotiska dikten i Sverige nådde nog under 1900-talet högst med Ossian-Nilsons kärleksdikter. Men icke ens någon kvinna har hos oss skrivit en bok, med en så hög förkunnelse av kärleken som den i *To Mennesker*. Förkunnelsen att kärleken skapar icke endast livsgemenskap utan själs-gemenskap, en själs-gemenskap som upstår genom en ständig erövring, som kräver viljespänning och självövertvin-nelse, ifall den skall varda en den äkta trohetens segersälla triumf. Detta innebär ett slutligt jämviktsläge mellan bådads givande och bådads tagande, bådads fria meddelsamhet och bådads fria förbehåll. Den enda stora svenska diktare, som haft något stort att säga om kärleken — Almqvist — låter den ogifta fröken Eleonora på några sidor tala djupa ord om kärlekens värd i äktenskapet. I samma tankebana går *To Mennesker*, med dess ideal: ett fritt meddelandet av det egna väsendet under ömsesidiga hänsyn. Endast så blir tagande och givande fria från såväl själviskhet som självtvålplåelse. Endast så bereder givande som tagande ett fritt väsens lycka.

Detta tal är tillsvidare "judarne en förgelse, grekerna en galenskap". De förra anse plikten nog för att sammanhålla äktenskapet. För de senare har den sammanhållande viljan ingen betydelse. Ingendera godlager den nya läran: att äktenskaps helgd är den kärlek genom vilken vardera maken andligt växer. Utan en sådan kärlek har äktenskapet — och utan ett sådant äktenskap har kärleken — ingen rätt.

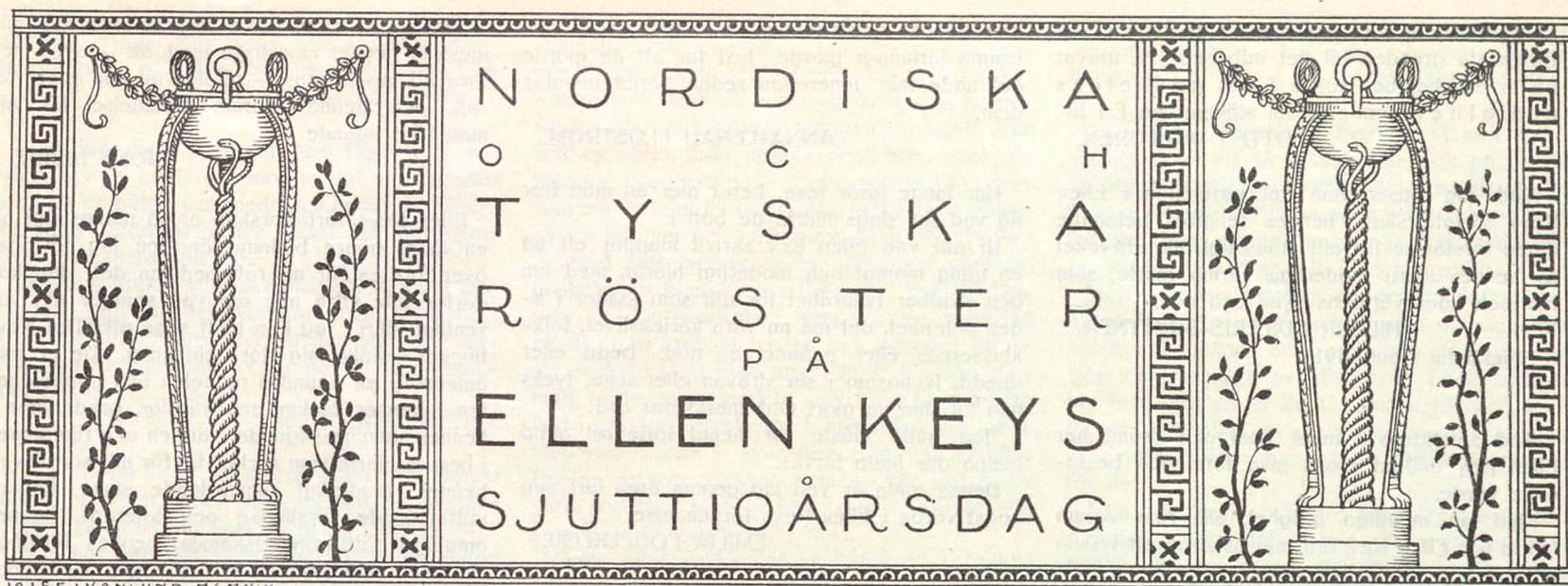
En allt innerligare ömsesidig andlig tillägnelse är den äkta kärlekens lidelse; dess lidande är att ej vinna denna lycka att år från år växa. *To Mennesker* visar att striden kan vara så genomgripande att de flesta uppge den ovunnen. Andra börja den ej ens. Ännu äro de kvinnor få — och de män än färre — som målmedvetet ej blott upptaga men fullföra denna kamp för själarnas gemenskap, i den religiösa vissheten att utan denna gemenskap är kärleken — med eller utan äktenskap — ett tomt ord. "Köttets lust och själens obolliga ensamhet" är då det som återstår.

Det ligger i de unga kvinnornas makt att låta könsförhållandet slanna på denna lågslätt eller lyfta det mot de högland, *To Mennesker* visar dem.

R. Walter foto.

* Av Signe Björklund och på Skoglunds förlag.

I raden av hyllningar som komma att hembäras Ellen Key på hennes födelsedag den 11 december, har Idun velat göra sig till förmedlare för framskjutna personligheters uttalanden om författarinnan som tänkare och karaktär. Vi utsände därför följande rundfråga: Vad anser Ni som det väsentliga i Ellen Keys författarskap, varmed hon gjort sin insats i det moderna kulturlivet, och ha hennes böcker utövat något inflytande på Er personligen? och meddela här de inkomna svaren.

Anmodad att med ett uttalande till Iduns läsekrets deltaga i hyllningen av Ellen Key på hennes sjuttioårsdag, kan jag icke önska henne något högre och rikare än att hon, som på skönhetskultens altare offrat sitt snilles gåvor för utomkristna ideal, måtte varda så omstrålad av glansen från Jesu Kristi härlighet, att även hon skall kunna räkna allt som varit henne en vinning såsom förlust mot det som är långt mer värt: att vinna Kristus.

VALDUS BENGTON.

Jag bekänner uppriktigt att jag ej läst mycket av Ellen Key. — "Tankelinjer" står för mig som hennes viktigaste verk. Men hennes rika och varma personlighet har sannligen mer än någon bok djupt berört mig.

HENNING BERGER.

Det väsentliga i Ellen Keys författarskap är för mig den strålande mänsklighet, varom alla hennes böcker bära vittne. Naturligtvis ha de övat inflytande på mig, så visst som lysande begåvning, glödande entusiasm, sällsynt mod och oegennyttia, den osvikligaste människokärlek och den otröttligaste energi måste gripa och påverka. Sverige äger i detta nu ingen större kvinnogestalt än Ellen Key, ingen rikare utrustad på hjärtats och huvudets vägnar och ingen som bättre förvaltats sina underbara gåvor. Hon är allas vår lärarinna i livets besvärliga skola.

BO BERGMAN.

Det väsentliga i Ellen Keys författarskap är icke författarskapet. Det väsentliga är Ellen Key.

Ellen Key? Samvete, Mod, Klokhet. En portalfigur i mänsklighetens döm. För tjugufem år sen förföljd, om tjugufem år helgon.

O mänsklighet, låt det gå lite fortare!

HJALMAR BERGMAN.

Dalarö den 4/8 XIX.

Till Ellen Key.

Jag sänder Dig en skrift på Din sjuttioårsdag, kallad "De heligas samfund". Giv akt på det jag säger om den levande lågan som symbol för det i tillvarons stora dunkel brinnande människohjärtat. Och hav tack för att Du vårdat Ditt hjärtas låga så att hon brunnit renare, klarare och mera värmande med varf årtionde som gått.

Din vän sedan tjugu år

POUL BJERRE.

Ellen Keys böcker voro länge för mig liksom för många unga det starkaste uttrycket för en livstro, som föreföll oss mera buren än bärande. Starkt positivt inflytande har särskilt på senare år hennes personlighet övat. Hon var ju en av de få, som vågade gå samvetvägen, vågade uthärda ej blott fienders motstånd, men även vänners sorg och frågor.

Hon har höjt sig till att bli moderlighetens profet i det skövlade människohemmet.

MANFRED BJORKQUIST.

Ellen Key er en selvljyende personlighet, derfor blir hendes tro ikke en hjælp, men en gave. Hun er en troende ikke bare paa menneskenes vegne men paa universets. Hun drømmer om at vor planet en gang i sin alderdom skal forenes med en yngre og derved selv bli ung igjen paany. En slik optimisme tilhører i grunden Vorherre. Men ære være de dødelige, hvis hjærte er saa guddomelig rikt. For enhver som har kjendt hende i mange aar vil hun bli som en guldbeholdning at ty hen til, naar saa mangel en anden av tidens personligheter bare viser sig at være papir.

JOHAN BOJER.

Det väsentliga i Ellen Keys författarskap ligger för mig i hennes kamp för kvinnan som erotiskt subjekt. För hävdvunnen uppfattning var och är kvinnan i erotiken alltid i första hand objekt, även i egna ögon.

Direkt ha Ellen Keys böcker i allmänhet hos mig framkallat mera opposition än tillslutning. Min åskådning har icke följt hennes, däremot i vissa väsentliga punkter mött den.

Med trossglöd och lidandesmod har Ellen Key lagt i sin personlighet i sina ord. Själva denna varma personlighet är en rik gåva åt hennes samtid.

HILMA BORELIUS.

Jag kan icke säga något nytt och tånkvärt om Ellen Keys författarskap, men jag vet att hennes inflytande på mig i ungdomen varit mest negativt, sedan alltmera växande. En bok som jag genast, trots min grönhet, accepterade var "Människor", dock med en svag misstanke att den var "too good to be true". Henne själv har jag senare funnit "good and true" i sällsynt grad, en märklig förening av andlig hänförelse och klippsk humor; allra mest så i världskrigets vargatid, då hon stod som en av de få européerna med fötterna på jorden men blicken mot framtiden, utan att låta sig

rubbas av någon agitation eller personlig opposition. Somliga tider ställa somliga människor i en särskild relief; det har emellanåt fallit mig in att Ellen Key icke behövdes så väl på 90-talet, men så mycket mera sedan; och om det för henne själv varit en smärta att uppleva den nuvarande tiden, har det för oss varit en lisa att hon funnits till.

Lidingö den 26 aug. 1919.

AUGUST BRUNIUS.

För mig är Ellen Keys största betydelse den, att hon stått såsom ett föredöme av en personlighet, som aldrig svikit eller förnekat sina ideal. Tidigt omfattade, ha de av henne värnats och framhållits med ett mod och en kraft, som gjort henne till en av samtidens mest storslagna och helgjutna karaktärer.

Om ock mer än ett av dessa hennes livsideal står i stark motsats till dem, jag själv från ungdomens dagar omfattat, om hon och jag alltså i många punkter varit och äro motståndare, har jag dock alltid högt skattat detta hennes livsvarma, sällsynta mod, liksom jag livligt beundrat hennes genialitet.

Även oliktankande måste erkänna gagnet av den strid, hon väckt inom andens värld.

CECILIA BÄATH-HOLMBERG.

Kära Ellen Key!

Det var en tid då jag, mer å ämbetets vägnar än av personlig stridslust, bekämpade Edra böcker. De voro, något varom Ni nog själv var livligt medveten, skapade att framkalla strid. Går man som Ni i härnad mot det lagbundna samhällets moraliska dogmer, undgår man ej att utsättas för motstånd, för anfall, ja misslyckningar av olika tänkande och man blir en martyr för sin övertygelse.

Det är nu länge sedan den eld Edra ord fände i 80- och 90-tals-människornas sinnen brunnit ut. Då mycket, som då betraktades som heligt, verkade den förhärjande, på mycket utan tvivel renande, framför allt tror jag att man i dess ljus lärde sig inse att ej allt, särskilt i kvinnornas värld, var gott.

Men ur vilken synpunkt man än betraktade Edra skrifter, på renheten i Edra avsikter har ingen av Edra ärliga motståndare tvivlat. Alltid ha de i dem förnummit Edert varma hjärtas pulsslag, alltid beundrat den storsinnet, varmed Ni, även då slagen kring Er föllo som hetast, vetat skilja mellan sak och person.

Därför vågar jag, glad över att också mig erbjudits tillfälle att bringa Er min hyllning på

Er högtidsdag, som min mening uttala, att den förnämsta grunden till det inflytande Ni utövat på Er samtid, bör sökas i den godhetens genialitet, som satt sin stämpel på Ert liv.

LOTTEN DAHLGREN.

Vad jag anser som det väsentliga i Ellen Keys författarskap: hennes religiöst betonade djupa förståelse för allt mänskligt och uttrycket av hennes stora moderliga varma hjärta, som bär och lider världens synd och nöd.

HILDUR DIXELIUS-BRETTNER.

Stockholm i aug. 1919.

Vad samtidens kvinnor anat och drömt har Ellen Key mäktat i ord giva form och bestående värde.

Med sin omulliga ärlighet, sitt rika varma hjärta har Ellen Key fått människorna att lyssna till vad hon velat säga dem.

CARL ELDH.

Människornas medvetande om det inre livets djup och vidder tillväxer på samma sätt som deras alltjämt vidgade kunskap om det yttre livets möjligheter.

Rousseau upptäckte en ny kontinent i känslans värld genom samma mystiska medel som Columbus Amerika — sin egen själ.

Emedan (och blott därför) människor födas med en så aningsfullt säker magnetnål i själen måste vi tro på det osynliga järnet de dragas till — en stor, god mening med livet, utvecklingen, Gud — vad de än kalla det.

Även om de alldeles förneka dess existens, även om de icke tro att Gud någonsin skall födas, äro de hörnstenar i Gudsbelätet, som livet skapar. De hjälpa oss att tro genom det vi se, genom sin gudomliga gåva att i all oändlighet fördjupa och förnya tillvarons värden, ständigt draga fram till dyrkan dess strålande nya under. Ellen Key är en av dessa. Hon förnekar icke heller. Tvärtom har kanske ingen i Sverige så fromt talat om denna "nya" och dock evigt gamla tro för levande människor — tron på livet som en gudomlig, sig ständigt skapande mystisk enhet. Leverne och lära, konst och liv måste samverka till skönhetens och sanningens enhet — det är detta hon predikar med sin beleda term "livskonst". Vad vi, den yngre generationen, känna som självklart behövede för några decennier sedan påpekades — att ett ont geni icke fick vördas mer än en god människa, att även godheten är geni och att i systraskaran dess musa icke står längst från guden utan närmast.

Men Ellen Keys största betydelse är nog den att hon bland de stora männen är kvinnan. Till sin fordran på helhet lägger hon ömheten för ting vilka de aldrig tänkt på, om vilka de vetat så litet som t. ex. Rousseau (vars andliga dotter Ellen Key är genom sin tro på något inneboende gott hos mänskligheten, på ungdomen som en dygd o. s. v.) när han samtidigt som han satte känslan i högsätet på ett sätt som aldrig förr, lät hittebarnshuset ta hand om sina barn.

Ellen Key har mer än någon annan kvinna i forntid eller nutid hjälpt till att skaffa hem åt människornas irrande barn. Hon har fördjupat mödrarnas hjärtan.

Så kommer framtiden att se henne — som ett av upptäckaregenierna, vilka likt Moses' spejare sträva före massan, och vända åter till den med sina budskap om fjärran land och syner. Alltid beleda först — stundom även sedan deras en gång vanvetliga aning blivit något man lär i barndomen likt en självklar sak.

De äro luften vi andas.

Fråga därför icke efter Ellen Keys inflytande på mig. Jag har inte läst hennes böcker och lärt mig hennes tankar på samma sätt som den

föregående generationen av förstående och trogna lärjungar gjorde. Just för att de gjorde det hade min generation redan börjat inandas dem.

ANNA-LENAH ELGSTROM.

Hur länge läror leva, beror mer än man tror på vad för slags hjärta de bott i.

Ur allt vad Ellen Key skrivit klappar ett på en gång modigt och moderligt hjärta, med öm och stridbar lyhörddhet för allt som kvider i tiden och nuet, det må nu vara kärlekslivet, folkklassernas eller nationernas nöd. Bedd eller obedd, lyckosam i sin strävan eller icke, tycks hon till sina ha gjort Oldrunarkvidas ord:

"Jag hålla måste ett heligt löfte att alltid hjälpa där hjälp tarvas."

Denna anda är vad jag genom åren lärt mig högst värda i Ellen Keys förkunnelse.

EMILIA FOGELKLOU.

Det är få stridsmän, som vid 70 års ålder kunna ta ned från väggen en fläckfri sköld och ett svärd, som aldrig varit med om samvetets dagtingan. Ellen Key kan det. Hennes främsta litterära insats har varit av personlig art. Under svåra tidens anstorm har hon varit en av de få i detta land, som mäktat bevara hjärtats godhet, ärlighet och ridderlighet. Det känns nästan som en skam att nödgas erkänna, att den som bäst motsvarat riddaridealet och humanistidealet, om man däri inlägger både litterära och moraliska kvalifikationer, varit en kvinna. Men ett sådant erkännande kan göra oss män gott. Jag tackar Ellen Key, för att hon bättre än någon av min samtids ledande andar visat mig de dygder, jag mest skattar: mod, uppriktighet, mänsklig förståelse och stort hug. Hon står också för mig som den, som bäst lyckats försona tidens väldigaste motsats: individuell frihet och socialt ansvar. Och bleve hennes tredje rike förverkligat, behövede vi icke frukta framtiden.

TORSTEN FOGELQVIST.

För mig är det Ellen Keys starka hävdande av att utan själslig samhörighet ingen verklig kärlek mellan man och kvinna kan bestå. Har någon vackrare än hon tolkat kärlekens väsen — exempelvis i ord, sådana som dessa:

"Kärlek är försjunkandet i den ande, där vår egen finner sitt fäste utan att förlora sin frihet; närheten av det hjärta, där oron i vårt eget stillas; det lyssnande, som förnimmar vårt utsagda och utsägliga; klarsynen i ett par ögon som i våra bästa möjligheter redan finna verkligheter; mötet av de händer, av vilka vi, döende, ville känna våra egna omsluta."

MARIE LOUISE GAGNER.

Til Ellen Key.

Vi slipper nu med Hænder
som engang Byrder bar
og biter frækt med Tænder
vi ikke længer har.

Du er den friske Kraft som aldrig hviler,
du griper ind, gaar med og møt og smiler.

Du er den unge Ælde
vi hylder dybt idag,
din Aand, din milde Vælde,
dit varme Hjærtelag.

Og du — naar du i Alderdommen taler
da stiger dine Ord, mens vore daler.

Og samlet du paa Glæder
av mere verdslig Slag,
som Gods og gyldne Kjæder
— du fik dem vel idag.

Du vælger stolt en mere varig Ære:
en Nordens Tak til dig for Liv og Lære.

KNUT HAMSUN.

Vad som i Ellen Key's författarskap slår mig mest, är hennes moraliska mod, att — även med fara att misskännas — uttala vad hon anser för rätt, och hennes varma förståelse för allt mänskligt lidande.

SIGNE HEBBE.

Ellen Keys författarskap är så mångsidigt att en långt högre bildning än den jag förfogar över fordras för att rätt bedöma det. Jag kan därför inte yttra mig om vad som är det väsentliga däri. Jag kan blott säga att Ellen Keys böcker skänka mig stor behållning. De ge mig anledning att beundra renheten och upphöjdheten i hennes tankar och känslor, oräddheten i hennes sanningssägande, värmen och rikedom i hennes hjärta som räcker till för allt som lever, hennes moderligt omvårdande sinne, hennes vittfamnande förståelse och tolerans, hennes omulliga rättfärdighetskänsla, hennes förmåga av helig indignation och slutligen — hennes sällan trytande goda humör, förutom mycket annat.

Och jag är övertygad om att Ellen Keys författarskap har ett förädlande inflytande på alla som med allvar ta kännedom därav.

ANN MARGRET HOLMGREN,
f. Tersmeden.

"Ellen Key — strejkbrytare!" Så förkunnade en tidningsnotis i juli detta år. Under en fotvandring runt Velftern hade hon i en av dess städer kommit att observera en vanskött blomsterrabatt, som hon genast tog sig för att befria från ogräs. Men strax blev hon av en okänd man uppmärksam på det orätta härutinnan: stadens kommunalarbetsare hade nämligen just då proklamerat strejk.

"Ellen Key strejkbrytare!" För en gång i smått. Eljes alltid i stort. Ty under det att flertalet bland oss strejkat, då det gällde kampen för rätt och rättfärdighet, för humanitet, för livsförädling, då de ojämförligt flesta av oss underlåtit att deltaga i arbetet för de högsta idéernas förverkligande, så har Ellen Key — trots smädelser, hån och ironiska angrepp — år efter år uppträtt som strejkbrytare under den allmänna arbetsinställelsen.

Hyllad vare därför Ellen Key, som bevarat sin ungdoms tro och hänförelse, som hävdade det ideella arbetets välsignelse även under hopplösa tider, som under dessa senaste skickelsediga år varit "en ropandes röst", vilken hörts vida utöver Sveriges gränser, då hon predikat godhetens och rättfärdighetens evangelium för alla människor, oavsett klasser och nationer. Hyllad vare sjuttioåringen, som alltjämt träder fram som strejkbrytare på de arbetsfält, där ideella krafter äro erforderliga för byggnadsverkets fullföljande och för sköfdens mognad.

Hell Dig, Ellen Key, för Din orubbliga förtröstan, för Din brinnande hänförelse, fjärran från dogmatisk förkalkning, och för Din kärlek till de andliga värdena! Hell Din insats i det moderna kulturlivet, Ditt arbete för ädlare, varmare och vidsyntare tänkesätt i en tid, vars ensidiga intellektualism och praktiska materialism glömt det som kallas hjärtats kultur!

KNUT KJELLBERG.

Den flammande intensiteten är Ellen Keys stora gåva. Värdet av de ideal hon ställt upp kan diskuteras, hennes oryggat modiga kamp för dem aldrig överskattas. I den andliga miljö hon varit med om att skapa fram finns ingen plats för ljumhet och tröghet, de efterhängsna svenska skötesynderna. Det har stått strid omkring henne, det är också provet på vad hon främst varit: en ärlig kämpe eldad av glödande tro på de värden hon stridit för. Detta skall alltid fordra vördnad och tack.

ELLEN KLEMAN.

Det mest framträdande i Ellen Keys författargärning synes mig vara den oändliga människokärlek, som hon har utsått över världen
SELMA LAGERLOF.

Vad jag mest värderat hos Ellen Key har varit hennes mod: det inre modet att fasthålla tron på ett bättre och modet att gentemot stridsberedda fördomar kräva frihet för det djupa livet och mera rättvisa.

Ungdom brukar vara skeptisk tills den blir förälskad; jag var det tills jag läste Ellen Key. Hon väckte en känsla av att den som tror närmar sig verkligheten. Och det är ju verklighet alla söka.

JOHN LANDQUIST.

Jag vördar och beundrar Ellen Key främst därför, att hon under tider av rättsbegreppens ohyggliga urartning haft viljan till rättvisa.

Hon har haft det stora modet och den djupa rättskänslan att våga opponera både mot världsmajoriteten och mot den svenska majoriteten, då de svikit de ideal hon trodde sig ha gemensamma med dem.

Ellen Key har givit oss män ett välbehövt exempel på mannamod.

CARL G. LAURIN.

Idérikedomen, bredden, värmen i Ellen Keys verk ha alltid väckt min uppriktigaste beundran, men den charm som omstrålar hennes människa, har på något vis satt hennes arbeten i skuggan. Jag har aldrig kunnat läsa en sida av hennes hand utan att längta från det skrivna ordet till det som snabbt och träffande flyter från hennes läppar.

Från katedern är Ellen Key stor. Hon är den borna talarinnan. I det dagliga livet är hon sublim. Icke så att hon går omkring och säger världssanningar, men i sitt underbart enkla uppträdande, som dock icke förmår dölja hennes själsadel, hennes mod, hennes djupa intuition av det väsentliga i livet. Och hennes fysiska och andliga hälsa, som inga stormar förmå bräcka! Någon sade mig att Ellen Key blivit gammal. Det tror jag inte. Det av livsbejakande som finnes i henne och hennes dikt kommer aldrig att åldras.

ANNA LEVERTIN.

Ellen Keys hänförelse, vilken uttrycktes i tredubbel måtto genom hennes tal, hennes skrift och hennes väsen, hennes mångsidiga bildning samt sällsynta förmåga att levandegöra andra stora människors verk — detta synes mig hos henne vara de väsentligaste dragen. Hennes inflytande har ytterligare fördjupats, emedan hon kan uppfatta även andra riktningar än med sina egna besläktade. Hon har visst tagit avstånd, men hon har försökt att förstå. I sitt försvar, när hon blivit anfallen, har hon undvikit att slå igen utan velat hävda plikten för motståndaren att förstå.

Ellen Keys insats i kulturlivet blev än större, emedan just vid den tidpunkten, då hon framträdde, hänförelse och tro behövdes så väl också hos representanterna för det moderna tänkandet. Dessa satte ofta upp emot de gamla åskådningarna en viss kritik endast. Ellen Key var glödande, när hon talade om tro utan att därför tro på en Gud; om förståelse för vissa kristendomens grundsanningar utan att därför kalla sig kristen; om frihetens och den individuella självhävdsens rätt utan att slå av på fordran om de gamla goda dygderna, självbehärskning och samvetsömhet. Det är på så sätt Ellen Key ej blott predikat livstro utan blivit livstrons verkliga apostel.

Endast den, som upplevat det, vet vilken betydelse Ellen Key hade för ungdomen särskilt på 90-talet. Andra må vittna om något annat 10-tal. Hon bildade då en skola, ehuru nog ej

avsiktligt, och hade en lärjungekrets. Den mest allmänbildande av skolor. Litteraturen och dess människor — anlingen det var våra svenska författare hon skildrade med Almqvist som huvudfigur eller utländska kulturströmningar från Göthes värld, från upplysningstidens eller de franska salongernas — levde genom Ellen Key som om de talat till oss direkt, mångsidigt kunnig såsom hon var och på samma gång på ett oförläppligt sätt medryckande. Det mest andligen givande var Ellen Keys inflytande. Det var balsam för den generation, som var uppvuxen vid bibeln, gått igenom tvivlen och lidandet att se sig nödgad leva livet utan "tron" i vanlig mening, att komma i kontakt med Ellen Keys livstro "att endast ett är stort och väsentligt: att växa. Och växa kunna vi av våra sorger som av våra fröjder, av vår dårskap som av vår vishet, av våra nederlag som av våra segrar, av vår vila som av vårt verk."

Detta citat är hämtat ur "Stillhet" i Tankebilder. Denna uppsats liksom "Självhävdselse och självoffrande", "Mod" i samma arbete utkommet 1898, uttryckte just, vad man då behövde, och lästes såsom andaktsläsning. Ingen har bättre än Ellen Key skrivit om "Mod". "Det kräves mod för att söka sanningen, men också för att kunna umbära den, då vi ej kunna nå den — — Ena gången består modet i att vänta, den andra i att våga. I dag kräves det för att stå ensam; i morgon för att sluta mig till meningsfränder; denna gång för att taga min rätt, en annan för att uppge den."

Outsägligt tack för vad du givit, Ellen Key. Vi hava även lyssnat till andra profeter, men sällsynt klart, förenade i en låga, har hänförelsens och den djupare bildningens eld brunnit i dig.

ANNA LINDHAGEN.

Jag har tappat bort frågeformuläret, som "Idun" har haft vänligheten sända mig, och kanske faller det utom ramen, då jag till Ellen Keys sjuttioårsdag endast vill minna om något så välkänt, som hennes varma förståelse för ungdomen.

Jag minns en liten ungdomsförening med ett stortakt namn, som utgav en tidskrift med motto "för sanning, frihet, rätt och skönhet". Det var en hel del aderton- och tjugoråringar som absolut ville göra något märkvärdigt och som började med denna stora gest: Veritas! Naturligtvis blevo de utskräddade och avhånade och kamrater och förmyndare gjorde sig ärggröna inför all den utsvävande vårgörnska, som tidskriften gjort sig till folk för.

Ellen Key gav denna ungdomsförening sitt varmaste erkännande och sedan tidskriften lagts ned efter ett par år och gossarna och flickorna repat sig efter nederlaget, funno de ju, att man skall tala mycket tyst om "sanning, frihet, rätt och skönhet", åtminstone om man är aderton år. Om Ellen Key kunde de åtminstone tala fritt, och de kände en djup tacksamhet för henne, som såg till hjärtat.

När jag går igenom namnen på medlemmarna i denna vårgörnska förening från sekelskiftet, kan jag knappast finna något enda, som ej gjort sig känt eller gällande — ja, till och med med en premierad gurksäng. Men av jämnåriga avhånare finns ej ens den ärggröna fläcken kvar och ingen har hört något om deras gurkor i världen. Men det är inte många som likt Ellen Key kunna se skillnad på grönt och grönt.

Arild i juli 1919.

NILS WILHELM LUNDH.

Ihr Wesen ist mütterliche Güte. Sie will die Reinheit, die Schönheit, den Frieden, das Glück und kämpft dafür in dem edlen Style der Philanthropie. Menschen, Hand in Hand sitzend, still, einträchtig, selig — das ist ihr Traum, ihr Wunschbild. Sie verwarf Deutschland, da es

gewaltig war. Nun, da es Gewalt leidet, nimmt sie es in Schutz. Ich achte sie von ganzem Herzen.

THOMAS MANN.

Ellen Keys betydelse ligger först och sist i att hon, i en tid då mankvinnan höll på att bli ett slags ideal, med skärpa och klarhet visade kvinnorna på deras uppgift som kvinnor och mödrar, och därigenom visade kvinnorörelsen en värdig och organisk utvecklingsväg.

Men hon är dessutom en symbolisk personlighet för allt vad kvinnlig livstro och idealitet heter, och hennes ädla och rena vilja har bestått det hårdaste av alla prov: i världskriget har hon varit en av de få, som tagit parti, icke för ett folk eller en maktsammanslutning, utan för rätten. Hon har också fått lida smälek för det.

Hon har blivit väldigare med åren, som alla människor som åldras vid stora tankar, och hennes minne kommer att välsignas och älskas så länge kampen om ideal och höga livsvärden kommer att kämpas.

ERNST NORLIND.

Borgeby, Flädie, d. 31 Aug. 1919.

Det väsentliga i Ellen Keys författareskap anser jag vara hennes känsla för rättvisa, oavsett person eller nationalitet. I all synnerhet när det gäller alla förtryckta och olyckliga.

På mig personligen har hennes författarskap icke inverkat, eftersom våra ideal i flesta fall äro mycket olika.

HELENA NYBLÖM.

Det väsentliga i Ellen Keys kulturgärning synes mig vara, att hon alltid vågat uttala en mening, även om den gått stick i stäv mot samtidens mest omhuldade tankeriktning.

För kvinnorörelsen har hon sålunda haft sin största betydelse därigenom, att hon redan tidigt påpekade, att kvinnan skulle begära sin fulla medborgerliga frihet, icke på grund av sin likhet med mannen, utan därför att också hennes egenart skulle få göra sig gällande.

Vad som på mig gjort det starkaste intrycket av allt vad jag hört eller läst av Ellen Key är ett yttrande som hon fällde för många år sedan i ett föredrag. Det hade ungefär följande lydelse:

"Man bör icke ständigt predika för de unga, att de skola dö för fosterlandet, utan i stället lära dem att det är deras plikt att leva för fosterlandet. Ty den, som ägnat sitt liv åt sitt lands bästa, han är också redobogen att dö för det samma, om det en gång skulle fordras."

GULLI PETRINI,

född Rossander.

De huvudkrafter, som uppbära Ellen Keys författarskap, synas mig vara å ena sidan hennes rika och friska skönhetskänsla, å den andra hennes äkta och sanna rättfärdighetskänsla. Ur den förre har hennes individualism framstrungit, medan den senare ligger till grund för hennes socialetik. Mera impulsiv och intuitiv än logiskt stringent till sitt tänkande, har hon givit sitt bästa med utbrotten av sitt lätrörda temperament och sitt brinnande hjärta. Det lyckas henne icke så lätt att knyta beviskedjor som att framställa "tankebilder". Det arbete, för vilket sistnämnda ord tjänar som titel, är alljämt hennes mest smittande. Hennes ideal har varit människan i den harmoniska fullheten av hennes väsen och krafter, och själv har hon i sin egen person förverkligat detta ideal — en hel och rik människa, en äkta kvinnlig humanist. Styrkan i hennes övertygelse och kraften i hennes känsla kunna ej undgå att göra intryck även på den, som ej i allo delar hennes meningar.

OLOF RABENIUS.

Schurab

KONFEKTPÅSEN. Av Hasse Z.

JAG HADE NYSS GÅTT TILL SANGS OCH skulle just släcka ljuset, då jag hörde det knarra i trappan från övre våningen. Så knackade det på dörren och jag ropade: Stig in.

Emanuel stod på tröskeln i sin långa vita nattskjorta.

— Hur är det, sade jag.

— Jag har legat och tänkt på en sak, som jag vill fråga om.

Emanuel såg mycket allvarlig ut. Han lutade sig mot dörrposten och sade med långsam och litet högtidlig röst:

— Om en pojke går med en flicka på en teater eller en biograf och han har en konfektpåse, ska han då ge henne hela konfektpåsen eller ska han bara bjuda henne ur den? Astrid säger, att han inte är korrekt, om han inte ger henne hela påsen.

Jag log och tänkte: nu äro vi där. Sjutton år och det börjar, gillemannens plikter. Ögonblicket är inne, det ögonblick i en mans liv,

då han förlorar sig själv och blir en kvinnas tjänare och slav.

Jag sade:

— Du vill helst ge henne en bit i taget, vilket ju är det riktiga, men naturligtvis skall du ge henne hela påsen. Du måste göra det och du bör vara glad, att det bara är en konfektpåse.

Det föll mig något in och jag tillade:

— Har du frågat din mor om saken?

— Ja, sade Emanuel och såg rätt ut i luften, hon säger, att jag bör ge henne hela påsen och att en gång kommer jag att ropa på konfektpojken, köpa en påse till och sen smita ut i kaféet och lämna henne ensam med konfekten hela mellanakten.

Det blev tyst, och så sade jag:

— Naturligtvis har din mor rätt. Hon har alltid rätt, ty hon är kvinna — liksom Astrid.

Vi sågo på varandra och i den blicken låg allt det goda och vackra samförstånd, som

rätt mellan världens alla män från urminnes tider.

— God natt då, sade Emanuel och så försvann hans långa smala fötter genom dörröppningen.

Jag släckte ljuset och beredde mig att sova, då det knackade i den tunna brädväggen och jag hörde Anna-Claras gälla flickröst:

— Jag har hört allihop vad ni har sagt! Varför ska den där Astrid ha en hel påse konfekt, när jag bara får en så'n liten, liten bit?

Livet är fullt av underbara frågor. Man reder sig bäst genom att icke försöka besvara de värsta. Och därför ropade jag tillbaka:

— En flicka, som är så liten som du skall sova så här dags på natten. Tyst nu.

Och så blev det tyst.

Men när Anna-Clara en gång blir sexton år, får hon alldeles säkert en hel påse konfekt och inte bara en liten bit. Men den påsen får hon aldrig av Emanuel.

HASSE Z.

Zwei der seltensten Frauen hat Schweden geboren. Sie haben zu gleicher Zeit zwei Schwellen des Alters überschritten.

In der Sechzigjährigen begrüßten wir den Genius dichterischer Phantasie; in der Siebzigjährigen, in Ellen Key, verehren wir die Vergeistigung müßerlicher Liebe.

Gesegnet sei das männliche Volk, das verherrlicht wird durch seine Frauen.

WALTER RATHENAU.

Ellen Key hat ihr Leben der Förderung menschlicher Seelen-Kultur geweiht. Dies ist der eigentliche Inhalt all ihrer Werke. Die Seelen arbeiten still an ihrer Befreiung und Veredelung. Deshalb kann es wohl sein dass der Einfluss von Ellen Keys Gedenken in einigen Jahren verschwunden zu sein scheint, während er in Wahrheit in den Einzelpersönlichkeiten sich immer tiefer verwurzelt. Höher als ihre Bücher aber steht mir der Mensch der sie schuf — die liebe Ellen Key selbst.

Gesegnet sei ihr Alter!

GABRIELE REUTER.

Det är ej gott att med några få rader utfömma Iduns fråga. Ellen Keys kulturgärning sträcker sig över flera decennier och har berört åtminstone två generationer. Jag tror dess största betydelse för de många — till vilka jag räknar mig själv — har legat i dess levande, omedelbara mänsklighet och i dess ständigt flammande, outröttliga krav på — högre mänsklighet.

MARIKA STJERNSTEDT.

En stor säningskvinna har Ellen Key varit, lika mycket genom sitt eget rika och rastlösa väsen som genom sin mångsidiga beröring med de stora landens kulturströmningar, i vilka hon för övrigt själv har tryckt starkare spår än väl någon annan svensk författare. Jag ville likna hennes verk vid en sjö, i vilken ett flertal av vår samtids mest levande andliga flöden mynna ut.

HJALMAR SODERBERG.

Förr hörde jag till Ellen Keys motståndare, även om jag alltid varit villig att erkänna det ideella i hennes strävanden. Men man lär icke

minst av olikfänkande, och fast jag aldrig helt kunnat säga ja till något av hennes arbeten, kan jag nu till stor del instämma i just den huvudpunkt i hennes författarskap, som fordom mest stötte bort mig. Hennes största kulturinsats synes mig nämligen nu vara den, att hon sökt föra kvinnosaken från det yttre till det inre, från lagsstiftningen in på det personliga förhållandet mellan man och kvinna.

Djurkälla, Borghamn, 9. 7. 1919.

LYDIA WAHLSTROM.

Det väsentliga i Ellen Keys författarskap och det varmed hon gjort den värdefullaste insatsen i samtidens kulturliv anser jag vara den varma och ärliga längtan att gagna mänskligheten, som aldrig förnekar sig ens i sina mest impulsiva och inbördes motsägande ytringar.

Vad mig personligen beträffar har hon genom les défauts de ses qualités bidragit att skärpa min strävan till en klar och målmedveten stil utan extra prydnader, och min naturliga misstro mot känslotänkande.

Stockholm d. 11/8 1919.

ANNIE AKERHIEM.

DEN RÖDA KRANSEN

SKISS

AV

ANNA WAHLENBERG

FRAMÅT DEN KORTA BJÖRKALLÉN, SOM ledde från herrgården till pastorsbostället, kom brukspatron Bark gående. Hans hållning var inte så spänstig som vanligt och hans ansikte hade ett tungt och inåtvänt uttryck.

När pastor Lindeberg, som satt i sitt expeditionrum, tittade upp från skrivarbetet och såg på honom genom fönstret, gjorde det honom ont om honom. Han förstod att det var den lilla dotterns död, som så förändrat och brutit ner den kraftige mannen. Men på samma gång gick det som en liten glädjestöt genom pastorns bröst, ty han gissade ärendet. Efter all sannolikhet ämnade väl Bark anmoda honom att förrätta jordfästningen. Och omöjligt var det ej, att detta hade en innebörd av vidsträckt betydelse, ty det kunde inte gärna tolkas på annat sätt än att brukspatronen föredrog honom framför pastor Rönning, hans rival till den lediga kyrkoherdebefattningen. Pastor Rönning tillhörde visserligen grannförsamlingen och bodde ett par mil därifrån, under det Lindebergs boställe var beläget alldeles i närheten av både herrgården och kyrkogården. Men med tåget var det ju blott en halvtimmes färd för Rönning att komma till jordfästningen, han umgicks intimare på herrgården än Lindeberg och räknade därtill flera levnads- och tjänsteår, så om Bark visade den unge prästmannen företrädet att utse honom att viga sitt barn till den sista vilan, kunde det ju förefinnas anledning att hysa förhoppningar. Brukspatron var en mäktig man i fråga om komnala angelägenheter.

Nu sneddade han över gården. Nu steg han in på expeditionen. Och nu stod han där och framförde sitt ärende.

Det var mycket riktigt det, som pastorn gissat på. Överenskommelsen var snart uppgjord, och efter att ytterligare ha utbytt ett par ord skildes de båda herrarna. Men när Lindeberg blivit ensam återtog han icke sitt arbete utan gick i stället in till sin hustru.

Hon var konvalescent efter en nyss genomgången sjukdom och vilade sig på sängkammarsoffan, under det att den femåriga Ingrid, yngsta barnet i familjen, satt i en vrå och lekte med sina dockor, för tillfället ovanligt nog alldeles tyst, varför fadern icke observerade henne.

— Bark var nyss här, — sade han, i det han satte sig på stolen vid hustruns huvudgård. — Han talade om lilla Märtas begravning. Den blir om lördag.

Prästfrun såg upp med ett spänt uttryck. Frågan om vem som skulle officiera hade även sysselsatt henne såsom varande en sak, på vilken möjligen kunde grundas vissa förhoppningar. Men det föreföll henne på något sätt ofint att högt uttala det spörsmål, som låg henne på läpparna. Hon väntade, och svaret kom opå kallat.

— Ja, han ville jag skulle förrätta jordfästningen, — fortsatte hennes man.

De tego båda medan deras tankar gingo in på samma vägar. Men fru Lindeberg fick snart tårar i ögonen. — Stackars föräldrar, — sade hon.

— Ja, — instämde mannen med en suck.

Det var ingenting mer att säga, och efter ett par ogonblick reste han sig och återvände till expeditionrummet. Men så fort dörren stängts, kom Ingrid fram ur sin vrå och ställde sig betänksamt bredvid modern. — Mamma, — sade hon dröjande, — ska pappa begrava Märta?

— Ja, — svarade hennes mor med mild röst men också litet dröjande. Hon visste inte riktigt hur hon bäst skulle förklara lekkamratens bortgång för den lilla femåringen.

Denna stod och funderade. En begravning var icke någon okänd sak för henne. Pastorsboställets trädgård skildes endast av landsvägen ifrån kyrkogården, och varje söndag hade hon sett bönderna komma diffarande med svarta kistor, som de togo av vagnarna och i långa processioner buro bort till djupa, mörka hål i kyrkogårdsmullen, varefter hennes far eller någon annan präst kastat ned sand över dem och sagt någonting, hon visste inte rätt vad, fastän hon vid mer än ett tillfälle stått och hört på. Hennes två år äldre bröder brukade ganska ofta smyga sig in med begravningsföljet, och ibland kunde de taga henne med sig. Hon visste mycket väl att det fanns en död människa i var och en av de där kistorna, men hon hade inte tänkt vidare på vad den saken ville säga. Det var första gången, som hon nu försökte göra sig en föreställning om hur det skulle vara att ligga i en sådan kista och bli begravnen.

— Ja men mamma, Märta är ju levande, — sade hon.

Det var endast ett par veckor sedan hon och Märta sprungit och lekt hög och duva kring den stora, gröna rundeln på sandplanen utanför herrgårdsbyggnaden.

Modern smekte den lilla grubblande pannan.

— Nej, nu är hon död.

— Inte...?

Ingrid kunde omöjligt tänka sig Märta som död. Döda flugor hade hon sett och döda råttor och till och med en liten död sparv. De lågo så stilla och rörde inte ens på sig, när man vände på dem, och inte ville de äta, om det man bjöd dem än var aldrig så gott. Men en död människa hade hon inte sett. Det var någonting otroligt i att en människa, som nyss kunnat tala och gå och varit precis som en själv, helt tvärt inte skulle kunna använda sin mun och sina ben och sina händer och sina ögon. Ja, att det var så med dem, som lågo i kistorna, som bönderna kommo med om söndagarna, kunde kanske vara sant, för dem hade hon aldrig sett och visste inte hur de varit

förut. Men att Märta, som hon känt, och som hon så ofta sett springa och skratta och skrika och äta, och som hon kivats med och tagit i famn, att hon skulle inte kunna allt det där mera? Det var då omöjligt att förstå.

— Du vet ju, lilla vän, att hon varit sjuk, — sade modern.

— Ja.

Vad det ville säga att vara sjuk, det visste Ingrid. Hennes mamma hade ju varit sjuk. Men nu var hon nästan bra igen. Och hon kände flera, som varit sjuka, och alla hade de blivit bra igen. Varför skulle då inte Märta bli det också?

— Hon har varit mycket, mycket sjuk, — återtog modern. — Och ser du, om man är mycket, mycket mycket sjuk, så dör man. Stackars lilla Märta, hon var så där mycket sjuk. Men nu har hon det gott, för nu är hon hos Gud.

Ingrids lilla bekymrade, fundersamma ansikte strålade plötsligt upp, och hon blev lik sig själv igen, den lilla flickan med glittret i ögonvrån och skälmen i mungipan. Moderns sista ord hade väckt en vacker hägkomst hos henne. Hon mindes att hon hört talas om döden på ett annat sätt än det, som hörde ihop med begravning och svarta kistor. Modern hade någon gång förut berättat henne att de döda barnen komma till Gud och få stanna hos honom i himmelen, om de varit snälla medan de voro på jorden. Och Maria, barnjungfrun, hade också sagt något ungefär likadant, så nu hade hon alldeles klart för sig hur saken förhöll sig.

— Ja, mamma, nu vet jag, — utbrast hon förtjust. — De små änglarna har varit och hämtat Märta.

— De små änglarna, — upprepade modern med ett något osäkert småleende. Hon undrade varifrån Märta fått det talesättet. Inte från henne själv åtminstone.

— Ja, Maria säger att de små änglarna kommer och hämtar alla lydiga och snälla barn, när de dör, och flyger upp med dem till himmelriket.

— Jaså, — sade modern.

Hon kunde verkligen inte hitta på något annat att säga. Och när allt kom omkring var kanske barnjungfruns förklaring av döden och livet efter detta den, som bäst passade för den lilla femåringen. — — —

På lördagsmorgonen vandrade Maria, barnjungfrun, tillsammans med Ingrid framåt björkallén. Maria hade en kasse i handen och skulle till byn för att göra uppköp. Ingrid var med för sällskaps skull.

Men när de hunnit till slutet av allén veko de inte in på stora landsvägen utan togo en genväg mellan herrgårdens uthuslängor, och vid pumpen framför mejeribyggnaden träffade Maria en bekant. Det var husjungfrun på herrgården, och med henne måste hon naturligtvis utbyta några ord, under det vattnet rann ner i hinken.

Santalet rörde sig förstas om vad som tilldragit sig uppe på herrgården. Och husjungfrun berättade om alla förberedelserna till dagens sorgehögtidlighet, om de långväga gästerna, som redan kommit, och om hur vacker lilla Märta var, där hon låg i sin vita bädd.

Då Ingrid åhörde den sistnämnda beskrivningen satte hon upp ett storligen förvånat ansikte.

— Är Märta kvar hemma, — frågade hon.

— Ja, begravningen blir inte förrän klockan två, — svarade husjungfrun.

Ingrid teg och funderade vidare för sig själv. Hur kunde det komma sig att inte änglarna hade hämtat Märta ännu? De brukade ju alltid hämta de snälla barnen när de dö, och mamma hade ju sagt att Märta var hos Gud och inte att hon skulle komma till Gud. Det var verkligen besynnerligt.

Men nu lutade sig herrgårdsjungfrun över henne.

— Vill Ingrid se lilla Märta?

— Ja, svarade Ingrid och började genast gå uppåt herrgårdsbyggnaden.

Det hade aldrig fallit henne in att hon kunde få se Märta en gång till, men husjungfruns fråga väckte längtan efter lekamraten.

— Bara inte herrskapet tycker illa vara, — undrade Maria och skyndade sig att hejda den lilla flickan.

Men husjungfrun försäkrade att det inte hade någon fara. Herrskapet satt vid frukostbordet med de nykomna gästerna, och det gick ju så fort att kasta en blick in i rummet, där kistan stod, så ingen skulle få veta om det.

För att ännu mera minska möjligheten att bli överraskade togo de likväl bakvägen genom köket och serveringsrummet, smögo tyst över en korridor och stego in i det omnämnda rummet. Ingrid kände emellertid inte igen det, så förändrat var det.

De tunna vita gardinerna voro hopfästade framför fönstren, möblerna utflyttade och ersatta med palmer och höga orangeriväxter, som bildade en härlig lund. Mitt i den lunden stod en liten söt, vit säng, omgiven av en girland av lingonris och bäddad med ett täcke och ett lakan prytt med bred skir spets. Och i denna lilla säng, eller kanske den skulle kallas kista, låg Märta, underligt blek och med slutna ögon. Men annars var hon mycket vacker, för hon var ju så fint klädd. Nattskjortan var besatt med så mycket broderier och spetsar, att den nästan såg ut som en den allra sötaste gåbortsklänning. Hennes ljusa hår låg i ringlar över axlarna, och kring hjässan hade hon en krans av vita rosor.

Tänk, vad hon var fin! Och vad det måtte vara roligt att alltid få vara så där fin och inte bli tvungen att låta barnjungfrun kläda av sig hela ståten och sätta på vardagsklänningen, som det brukade gå med henne, Ingrid, när hon kom hem från en förmiddagsbarnbjudning. Men Märta måste ju också jämt vara fin, eftersom

hon skulle upp till himmelriket och bo där. Vad de små änglarna skulle tycka hon var vacker, när de kom för att hämta henne!

Men så underligt att de inte redan hade kommit. Hade de glömt bort henne? Eller hade de haft så bråttom med att hämta andra, att de inte fått tid ännu?

Eller var det så, att Märtas mamma och pappa och mostrar och fastrar och kusiner och bekanta ständigt varit inne hos henne, så att de små änglarna inte fått vara i fred med att lyfta upp henne och flyga bort med henne? Änglarna vill ju aldrig visa sig för människorna. Ja, så var det nog. De dröjde säkert till natten, då Märta låg i sin lilla vita kista nere i jorden. Då skulle de komma och ta av locket och resa

förhöll sig. Tant Agnes var så ledsen, därför att hon aldrig mer skulle få ha sin lilla flicka hos sig, liksom nog Ingrids mamma också skulle vara, om Ingrid fick fara upp till himmelen.

Hon blev nedsläppt på golvet och gick helt stilla ut ur rummet vid barnjungfruns hand. I hela två minuter tyckte hon mycket synd om tant Agnes och var bedrövad för hennes skull. Men när hon kom ut på bakgården mötte hon sex ankor, som spåterade i rad efter varann, och de voro så lustiga, att hon måste ställa sig att storskratta åt dem. Och så glömde hon bort både Märta och tant Agnes. — — —

Vid halv tvåtiden satt Maria i trädgården och stoppade barnstrumpor. Och hon hade placerat sig så nära staketet, att hon hade god utsikt över landsvägen och sedan å långt håll skulle kunna se, då begravningsföljet närmade sig.

Bara inte Ingrid varit så besvärlig och ouppörligt dragit henne bort från utkiken, så att det var ganska svårt att passa på. Än måste Maria upp för att beundra ladugården hon byggt sig av pinnar och småsten, än måste hon leta reda på hennes boll, än måste hon komma och betrakta en märkvärdig skalbagge. Det var aldeles besynnerligt vad den flickan kunde hitta på mycket för att störa en stackare. Hon kunde gärna ha fått gå med på begravningen liksom hennes bröder, så hade man varit av med henne. Men frun hade tyckt att hon inte hade någon passande klänning.

En gång blev det dock ett ovanligt långt uppehåll mellan Ingrids visiter, och barnjungfrun började just undra vad hon kunde ha för sig för en trevlig odygd, då hon kom springande med förkläddet fullt av stora, granna pioner. Dem måste Maria plantera åt henne utanför hennes ladugård, så att grankottskorna skulle ha något vackert att titta på.

Barnjungfrun hötte åt henne med fingret.

— Aj, aj, hur vågar Ingrid sig att förstöra pionbuskarna på det viset, — frågade hon.

Men eftersom nu blommorna inte kunde sättas fast på sina stänglar igen, så tänkte hon ut ett bättre sätt att använda dem än att plantera dem framför ladugården.

— Jag tror vi i stället gör en krans av dem åt Ingrid att sätta på huvudet, — föreslog hon.

Maria räknade nämligen ut att flickan skulle hålla sig stilla så länge kransbindningen varade. Och den uträkningen var inte så dum. Ingrid stod verkligen lugn och intresserad och såg på hur Maria snurrade en garnända om de stora, granna blommorna och böjde dem till en krans, som hon till sist tryckte ner på barnets ostyriga hår.

— Nej, vad fin hon är, — sade barnjungfrun, i det hon slog ihop händerna.

Och Ingrid svängde sig långsamt runt och log av stolthet och förtjusning, ty hon kunde mycket väl tänka sig hur fin och vacker hon var.

Men nu kom köksan springande. Hon ville också se på begravningen, och det passade för-

Hon tog upp Ingrid på armen.

henne upp och väcka henne och sätta på henne ett par små vingar och ta henne i var sin hand och flyga med henne uppåt stjärnorna. Och vad hon skulle vara vacker i sin långa, fladdrande, vita klänning och den vita rosenkransen på håret!

Det knarrade i dörren, och där stod tant Agnes, Märtas mamma, på tröskeln. Hennes blick överfor allvarsam de båda förlägna jungfrurna och stannade sedan på Ingrid.

— Tänkte du ta avsked av Märta, frågade hon. — Så kom då.

Och hon tog upp Ingrid på armen, så att hon bättre skulle kunna se den lilla döda flickan.

— Nicka åt henne.

Ingrid nickade. Men när hon sedan såg upp i tant Agnes ansikte, märkte hon, att dennas ögon voro fulla av tårar, som i detsamma började sippra ner utmed kinderna.

Varför var tant Agnes så ledsen, undrade hon. Det var väl bara att vara glad åt, att Märta skulle få fara till himmelriket och ha det så bra. Men strax därpå förstod hon hur det

träffligt, ty på samma gång fick hon ju skåda Ingrid i hennes ståt.

— Är jag inte fin! Är jag inte fin, — ropade den lilla flickan, under det hon med händerna om kransen sprang emot den nykomna.

— Jo, hon är så fin, så hon kunde rakt gå på storkalas, — sade köksan och slog ihop händerna av beundran alldeles som barnjungfrun.

I detsamma fick emellertid Maria se de första hästarna uppe i backen.

— Nu kommer de, — förkunnade hon ivrigt.

Och hack i häl följd av köksan rusade hon till staketet, där hon och kamraten satte fötterna på tvärsån, togo tag om spjalorna och kikade ut emellan dem i total glömska av den lilla flickan med pionkransen.

Denna unga dam gick emellertid för sig själv och funderade.

Hon tänkte på köksans ord om att hon var så fin att hon kunde gå på storkalas. Men när man var så fin, att man kunde gå på storkalas, var man väl också så fin, att man kunde gå på begravning. Hon hade ju visserligen sin vardagsklänning, och förklädet var kanske något fläckigt, men vad gjorde väl det, när hon var klädd i en sådan vacker krans? Den var bestämt lika vacker som Märta, ja vackrare, för den var röd, och röft är vackrare än vitt.

Tänk, om hon skulle gå med?

Människorna skulle nog inte se på vardagsklänningen och det solkläda förklädet utan bara på den röda kransen. Och när tant Agnes fick se den skulle hon tycka den var så vacker, att hon inte kunde vara ledsen längre. Ja tänk, om hon skulle gå med på begravningen och göra tant Agnes glad?

Ingrid brukade aldrig tänka länge på vad hon skulle göra utan tog itu med saken så fort som möjligt. Sammalunda ock nu. Hon skyndade sig ned till trädgårdsgrinden. dröjde tills begravningsföljet kört förbi, sprang så tvärs över landsvägen och in genom en av kyrkogårdens mindre ingångar, smög bakom buskar och häckar mot huvudingången, där begravningsgästerna, som stigit ur vagnarna, nu ordnade sig och ledsagade den lilla vita kistan fram till graven.

Ingrid följde också med den, ehuru liksom förut smygande bakom buskar och häckar. Hon ville inte någon skulle få se henne ännu. Hon ville bereda hela begravningsföljet en glad överraskning.

Dold bakom en hängask väntade hon medan de sörjande slöto sig i en halvcirkel kring den öppnade graven, väntade även medan den lilla vita, blomsterhöjda kistan sänktes ned och medan hennes far steg upp på den klädestäckta gravkanten för att läsa över den döda. Men då han var mitt inne i läsningen steg hon fram på små tysta fötter och ställde sig synlig för

alla på den tomma platsen mellan honom och begravningsgästerna.

Fadern var den första, som såg henne, och bestört försökte han med en icke alltför iögonfallande handrörelse få henne att förstå att hon genast borde avlägsna sig. Det gjorde dock icke det ringaste intryck. Tvärtom. I stället för att inse det opassande i sitt uppförande, trädde den lilla flickan med den granna, röda pionkransen ännu längre fram, under det hon log ett strålende leende åt de sörjande, som nu lyft upp huvudena och vänt sina blickar mot henne.

Ingrid tyckte visserligen det var litet besynnerligt att de inte logo tillbaka mot henne, ty det brukade alla människor göra, när hon log

eget kött och blod stod bredvid och gjorde skandal i sin smutsiga klänning och eldröda pionkrans.

Tankarna flögo omkring i hans huvud under det han läste. Vad skulle brukspatronen tänka om saken? Han var ju ingen oresonlig man, som kunde fillräkna föräldrarna det olycksaliga sätt, varpå den lilla flickan störde den högtidliga jordfästningsakten, men man kunde ändå inte veta hur det verkade. Kanske kunde det i alla fall minska sympatierna. Kanske kunde det ha ett visst inflytande på kyrkoherdevalet?

Han beslöt att åtminstone visa sitt ogillande av dotterns uppförande.

Och när ceremonien var förbi, och de sör-

jande varit uppe på gravbrädden och kastat ned sina avskedsblommor på den vita kistan, avvaktade han ett tillfälle, då herr och fru Bark stodo i närheten av den lilla flickan med pionkransen. Då lutade han sig ned över henne och sade så högt att det måste höras av de kringstående:

— Lilla barn, man kommer inte till en begravning så här utstyrd som du.

Ingrid såg upp på honom. Först förstod hon inte alls. "Utstyrd!" När köksan hade sagt att hon var så fin, att hon kunde gå på storkalas?

Men då fadern bibehöll sin barska, ogillande min fattade hon, att det var allvar. Tårarna började samlas i hennes ögon, och på en gång brast hon i gråt.

— Jag trodde... snyftade hon. — Jag trodde, jag kunde gå med, när... när jag var lika fin som Märta. Min krans... min krans är ju också vacker.

En flod av tårar störtade utför hennes kinder. De allvarsamma människorna, som inte velat le emot henne fastän hon leff så glatt mot dem, förvandlades med ens till anklagare liksom hennes far. Hon hade bestämt gjort något förskräckligt, fastän hon bara velat göra dem glada. Och snyftningarna blevo hejdlösa.

Men nu kände hon att en arm slöt sig omkring henne. Det var den döda lekkamratens mor, som tog henne i famn och tryckte henne infill sig.

— Tack, lilla Ingrid, för att du ville vara med Märta, sade hon.

Då slog Ingrid sina egna små armar om hennes hals och klamrade sig fast vid henne. Nu visste hon, att hon åtminstone funnit en, som förställt att hon menat väl.

Och när Märta mor efter några ögonblick löste de två barnhänderna från sin hals, höll hon kvar den ena och släppte den icke. Det var hand i hand, som den djupt sorgklädda kvinnan och den lilla flickan i den granna, röda pionkransen gingo ut ifrån kyrkogården.

Illustrator: Jenny Nyström.

Ens eget kött och blod stod bredvid och gjorde skandal i sin smutsiga klänning och eldröda pionkrans.

emot dem. Men de voro ju särskilt ledsna nu, tänkte hon, så det var väl inte så gott att strax få dem glada. Det var endast att hålla i. Och så log hon ännu mera strålände emot dem. Ja, hon lät sig inte en gång bekomma, när den äldsta av hennes bröder smög sig bakom henne och strängt viskade åt henne, att hon skulle gå sin väg. Hon tog blott ännu ett par steg längre fram för att bli honom kvitt. Eftersom hon kommit för att göra de ledsna människorna glada, så ville hon inte låta hindra sig. Och hon skulle nog lyckas till sist.

Det var bara tråkigt att inte tant Agnes kunde se upp och få syn på henne och hennes vackra, röda krans. Hon var den enda av dem allsammans, som inte kastat en blick på henne utan oavvänt såg ner mot graven, i vilken den lilla vita kistan försvunnit.

Under tiden hade emellertid pastorn en svår stund. Det var inte så lätt att med lugn och värdighet fortsätta jordfästningen, medan ens

FRÄNDERNA

AV ADOLF
JOHANSSON

ÖVER BERGSTRAKTEN NED MOT VENERNA vid älven rullar en vildskogsvåg av gran och fur, en milsvid flik från ödemarken hinsidan åsarna — de mjuka välvda åsarna som fjärmast bli till ett med himmelens egna blåa skuggor. Där uppe under vidfamnegranarna lyfter ögonljuset sin vita stjärna ur mossan, där susar fjäders tunga vinge och där lyser uggleveden i mörka nätter. Men över venerna vid älven drömer himmelsljuset ännu i sena kvällar kring sankmarkernas förgätmigej och åkrarnas blåeld.

Där nere ligga gårdarna — trygga, låga stugor, där gå människorna i jordbunden frid med blicken efter markens mognande skördar. Kommer storm farande nordaneffer, vråker den väl jättefuror som strån där uppe i bergen, men i dalen hör man den bara som ett brus ur molnen, en odinsjakt genom vinande nätter.

I bergstrakten låg Lars Mårtenssons stuga. Vajande halmtestar hängde längs takfoten, och grönmossan kröp över stockarna. Gammal var stugan, faders arv var hon — hon och bössan och strykarlusten, som fader Mårten lämnat efter sig åt Ung-Lars, innan han lade sina frötta ögon samman. Det där var längesen nu, och väggarnas dragspringor hade sannerligen inte fälnat sen den dagen, men aldrig hade Ung-Lars haft en tanke på att utbyta arvet sitt mot något annat.

Och ändå satt han nu med Astrid, storbondedottern på $\frac{1}{2}$ mil. Slättåkra, och lät sig skjutsas ned mot bygden, mot feta marker och sjuosvardagar — nej! han hade i alla fall aldrig kunnat bli riktigt självständigt beslutad därvidlag. Nästan som en överraskning hade det kommit.

Han mindes... Han mindes, huru solen stått röd bakom granarna den där kvällen, medan ugglorna tutat borta i bråtarna. Han kom från mon och de — flickorna — bortifrån blåbärs-måsar. Trallade och pladdrade gjorde de och det var ett fladder av kjoltyg över tuvorna. Möta dem ville han inte, se dem gå förbi bara, kanhända. Och så stack han sig undan i första bästa snår vid stigen. Om det nu var bössan som skrapat till eller klackjärnet som gnisslat — alltnog, de varnade någon i snåret. — Åh, jisses, en karl, en karl! Och borta voro de. Flydde som en flock getter genom morasen. En enda flydde inte. Hon stampade med foten, hon slog en knyck på nacken, så att de tjocka, gula flätorna ringlade likt ormar över bröstet, som spände under lintyget.

— Va' vill du!? Du smyger på oss!
Då hade han klivit fram och tagit åt hatten.
— Hm... just ingenting. Om hon sett till när hund på det hållet, tro?

Nej, det hade hon inte! Hon stod kvar och mönstrade honom ett ögonblick, medan han slängde bössan över axeln. Så log hon.

— Hm... de ä te plocka krösa, frestade han på.

— Jo, de ä de. — Ajöss! Hon nickade åt honom och tog till att springa efter de andra.

Ung-Lars hade gått hemåt han, men aldrig hade han fått ur ögonen de där skinande flätorna och fasta bröstet. Och så det att hon inte flytt! Utan stannat och stampat i backen bara — som råget mot räv, den ungen!

Där han nu satt i kärran och skakade fram efter knaggiga vägar, grubblade han över vad det var för trollmakt som åter och åter drivit honom tillbaka till det där snåret, om han så velat eller inte. Och det befängdaste av allt, var det inte att hon också — Astrid vill säga — måtte varit ute för något likadant! Hade han inte sett henne både två och tre gånger i trakten den närmaste tiden! Mol allena. För inte kunde det vara efter honom, fattig stackare, som hon fiskade. Det begrep han, det visste han. För det hade kommit sen.

Men vad han inte visste det var att den gullhårsjantan, just som hon slog knycken på nacken sin, sett in i två sammetsbruna brännande ögon. Det gömde sig som sugande glöd i de ögonen... De släppte henne aldrig.

Och sen... sen hade de mötts igen, förstås — många gånger, och — ja, han visste knappt hur det burit till, men tro och loven hade de gett varandra. — Några dagar bara, och så skulle de stå för prästen! Nåja, Astrid hade ju råd att gifta sej på tycke hon. Det såg en på henne förresten och på far hennes, som satt så tryggt och bred med fömmarna, ja, själva seldonen skvallrade om den saken. Nog var det mycket goft som väntade. Men i alla fall...

Ung-Lars var visst ändå inte riktigt belåten. Det var som en underlig oro inom honom. Han sneglade åt sidan. Astrid myste och knuffade honom förstulef. Hon fick honom att prata, och oron vek. Men den kom åter, starkare och starkare ju mera skogen krympte och glesnade utmed vägen. Vidfamnegranarna, skäggjättarne, hade de längesen lämnat bakom sig.

Slättåkrabonden vred på huvudet och pekade med piskan.

— Där nere är gården.

Den lät så rofull och målmedveten, den breda rösten. Det var som skulle han sagt: Här tar-vas intet mera. Kanske var det också en sådan andemening Ung-Lars tog fasta på.

— Men det är visst klenf med skogen, sade han inåt markerna.

Just då rullade de över sista åsen, och granarna drogo sig tillbaka för enrisbackar och böljande tegar. Det var, tyckte Ung-Lars, där han satt och söp in den skygga skymningens ångor, som om han med ens blivit vilsen, rolös på något sätt, när han inte längre hade skogens hägn omkring sig. Nog hade han varit på slätten förr i sin dag, åhja vars! men att veta detta, att en skulle stanna, skulle bo där nere... Han drog ihop ögonbrynen.

— Va är de, Lasse? Astrid böjde sig fram och såg honom i ansiktet.

— Hå, ingenting just... jag tyckte...

Hon slog honom över handen med sin vante. — Äsch, va gla' nu! De ä vårt de här, du!

En mörk skugga gled plötsligt över ungtalls-topparna, skymtade och var sin kos. Vida vingar flämtade till någonstans inne i barrskymningen. Ung-Lars lyfte huvudet, och med ens log han.

— Åh kors!

Olle, tamuvan var med! Han hade en oklar föreställning, att med Olle både skogen och gamlefars stuga följde honom. Och därför var det fullt av tillfredsställelse det där "å kors!" som halkade över hans läppar. Men Astrid, som aldrig hört ett ord om Olle, om hon också skymtat skuggan mot solbärgningsljuset, nickade bekräftande: — Jaha, de ä vårt vart enda dugg.

Men när vretarna sedan bredde sig på båda sidor om vägen och skogen glesnat till spridda dungar ute på gårderna, då följde hon den stora svarta skuggans flykt genom kvällsdiset. Som en osalig ande svävade den över rågångarna, där dimmorna redan smögo sina vita slöjor. På gårdesgården slog den till, satt där som ett knottigt otyg, tills skjutsen kom för nära, och lyfte åter för att glida undan på ljudlösa vingar. Men flickan i vagnen hade fått ett litet veck mellan ögonen och hennes blick stod full av ängslan. — Hu jeda mej, de ä väl inte varsel! Ofrivilligt makade hon sig närmare honom.

Det var då som Ung-Lars satte händerna till munnen och lät ett lockrop flyga ut i blåljuset mellan dungarnas svarta holmar. Det var som om själva natten fått röst i det ropet. Angslan och frånad gav det luft och väckte — inte eko, men svar från något främmande, något lönligt och dagsljusskyggt, som gömde sig i gårdens löcken. Då susade de vida vingarna, då var skuggan, då var uven över dem. Ung-Lars sträckte ut handen. — Ett skrik... Astrid, ungdom skulle bli, kurade, vit som ett lärl i synen. Vem var han som lockade uvarna? Far hennes hade vänt sig och slog med piskan efter fågeln. — Va djävulen... Och den fjäderberhornade sköt som ett svart streck rakt ut över gårderna.

Ung-Lars skrattade till. — Han är tam.

— Tro de! Slättåkrar lät sig nöja och samlade tömmarna åt sig. Men det hade blivit så tyst på baksätet mellan Ung-Lars och flickbarnet. Han ville smygga armen om hennes liv, men hon drog sig ifrån honom. Då lät han henne vara. Först när de sågo elden på spisen fladdra bakom Slättåkragårdens fönster, kom hon åter intill honom. — Jisses, va du skrämde mig! Hör du, aldrig mer — aldrig mer — aldrig, förstår du! Vill jag se den där fulingen!

Ung-Lars nickade, men när de klivit ur vagnen och just skulle gå in i stugan, vände han sig och såg tillbaka ut i skymningen. Så böjde han huvudet och steg tyst över tröskeln.

*

Det led mot höst och dagarna i ände mullrade tröskverken i gårdarna, dovt som en evinnerlig, fjärran åska. Tunga hölass körde mot logarna, och ladorna fylldes med rasslande spannmål. I hagarna ljöd kornas råmande, när de mot kväll med stinna juver samlades till mjölkningsplatserna. Allt, allt var ett enda jäsande överflöd, jorden tycktes ge hundrafalt i de dagarna.

I lillstugan på Slättåkra satt Lars som välbeställd bonde med hustru sin. Inte hade det kommit till varken skifte eller undantag, Lars hade ju mycket att lära än så länge och gården skulle omsider falla honom ostyckad till.

Sol gick i skog och utanför rutan föll skymningen över vernerens böljande dimmor. Som en vit mur bakom dungarna stodo de, där älven gick fram.

Lars tog kvällsuppen djupare än vanligt och knackade ur pipan mot stövelklacken, medan ungdom Astrid lade sista hand vid bäddarna. Han satt och såg, hur hon klädde av sig och kröp till kojs. Fyllig var barmen, hon blottade, fasta och runda hennes armar. Det var så tryggt, det var så stilla i stugan...

Medan månen seglade röd över dungarna och fyllde sommaren med sitt vaggande skimmer, smekte han hennes gula flåtor. Som glansigt silke flöto de mellan hans händer. Hon log och talade sakta. Orosfladdret i hans blick var borta — orosfladdret som kommit och gått med allt längre mellantider. Hon hade vunnit honom

helt så småningom. Han var hennes, hennes! Så slog hon armen om hans nacke och drog honom till sig. Hon andades lungt som jordens kvinnor göra — kvinnorna som bära markens sav och rusiga sötma i blodet. Och åter och åter välvde hon i sin hjärna det där: hon hade vunnit honom! Hon hade tämt strövaren, vildfågeln! Det var än mera. Var det inte som en trolldom hon frälsat honom från! Något mörkt, något otyglat i släkt med ödemarken bortom åsarna, något — nej... jo! något i släkt med uven, som följt honom, hade hon slitit ur hans bröst. Han var stilla. Och det var gott så.

Hon spratt till och kände plötsligt hur han gled ifrån henne. Vad var det? Han stödde sig på armbågen och stirrade ut genom fönstret. I den vaggande månfloden såg hon, att hans ögon blivit findrande och blanka.

— Lasse!

Han hörde henne inte. Och med ens fick hon förklaringen. Det ylade där ute, det ekade ett välbekant rop genom månljusa marker. Trollfågel, svartfågel satt där ute. Hon visste, att

Han stod kvar och mönstrade henne.

de gula ögonringarna blänkte, hon tyckte sig se, hur de krumma klorna klamrade och klöste kring grenen.

— Lasse, hör du... Hon skälvde på målet. Där var den igen, den strid hon stred. Hennes arm låg åter kring hans hals. — Hör du, du... brast det ut i angslan över hennes läppar. Lyssna inte, hör inte, du... Det är trolldom!

Och uven ropade.

Då föll han samman lika plötsligt som han satt sig upp. Grov ansiktet djupt i kuddarna. Hon satt upprätt med linnet nedglidet och smekte och smekte över hans hjässa. Han hulkade och grät nere i kuddarna. — Varför grät han? Var han så fången hos det där ute? Frågorna, hon gjorde sig, stegrade hennes angslan. Hon smekte och smekte med darande händer. Och det var som om hon omsider övervunnit trolldomen. Han stönade, kastade sig på rygg och grep hårt om de smekande händerna.

— Vad var det, Lasse? Var det för uven?

Ung-Lars strök sig över ögonen. Så skakade han på huvudet. Det var som om han blygts över sina tårar nyss.

— Uven, nää... men sir du, gamlefars stuga... sir du... det bor ingen där uppe nu... jag menar, det är ingen som är kvar ve det gamla.

— Va säger du?

— Hm ja, jag vet inte...

De lågo tysta och sågo månfloden rinna. Inget ofridsrop kom mera från den fjäderberhornade i dungarnas skrymslen. Men ungdom grubblade över hans gåta.

Dagar gingo. Brittssommar. Ljusa månenätter. Klart som kristall skälvde deras dis över dagliga gården. Och inga vida vingars skugga skymtade däri.

Ungmor gick stigen genom hagen. Borta i vrekanten slamrade pigorna med mjölkkärlen. Solljummarna, som dröjt sig kvar i buskar och lider kommo smekande varma med kvällsdraget. Bakom ungtallarna brann solfallet rött.

Hon stannade plötsligt och lyddes. Någon talade kärligt och förtroligt inne i småskogen. Det var... jo, det var Lasses röst. I kvällens stillhet kände hon den väl. Hon blev het. Vem

talte han med? Kunde det vara... Någon av pigorna? Ålskogs-snack så visst! Hon stod där med huvudet sänkt i lyssnande. Händerna knöto sig. Åh, han! Så smög hon över tuvorna, spejade bakom buske. Där var han! Hon ville stampa, hon ville skrika, klösa! — Men den andra då? Från gården skulle hon, slynan! Ungmor lutade sig fram. Och med ens stod hon som förlamad. Handen mot bröstet. Herre Gud... Där satt han och jollrade och vänslades, medan den fjäderberhornade styggelsen klängde och krumbukade på hans axel, bredde vingarna stora och vida över hans huvud. Herre Gud, åh Herre Gud... Hon ville tänka, tvinga sina tankar efter förnuffet. Det var ju en tamuv bara, en som fydde sig till folk som

hund och katt! Men andra tankar kommo störtande och slo to sönder hennes lugn. Nej, nej, inte stjal en sej undan till möten med hundar och kattor! Inte spritter en upp om natten för att lyssna efter deras olåt! Säg hon inte rovfågelsansiktet hos honom! Jo, det var trollband mellan de två där borta — det var left, okristligt... Herre Gud, vad ville hon göra... Herre Gud... Hon grät. Då lyfte han huvudet och blev henne varse. Som ett svart skott dök uven inåt snären.

Han kom fram och rörde vid hennes arm.

— Varför gråter du? Det är ju tokigt, de här...

Hon strök baklänges och stirrade på honom under rynkade ögonbryn. Ung-Lars kunde inte se henne gråta. Det var som om han undergått en förvandling. Något otamt, något som har sin glädje i svarta varganätter föll av honom. Han var inte den skogstagne mera, han var åter bond i Slättåkra. Stod där med hängande armar, misslynt och försagd. Hon märkte förändringen. Annu med tårar glänsande i ögongransarna, kom hon närmare och fick hans hand i sin.

— Lasse, jag lider inte den där... fulingen — det är... det är trollfåg, så santt jag lever. Du ska skjuta honom! Och långt mer än ord tvungo honom fårarna i hennes ögon.

— Skjuta! Du är galen! Han är ju tam, vetja!

— Tam den! Jo, det syns, så fort en kommer. Du ska, Lasse! Hon gjorde sin korta knyck på nacken, men snyftningarna ville åter bryta fram. Du måste! Jag regler dörren för dig! Jag lider inte längre... Du vet ju att... att jag håller av dej...

Då log han. — Kära fösen...

Fager var hon, när hon därade och bad i sitt oförstånd, spetsk och öm på en gång. Han tittade uppåt åsarna och nickade sakta. Hon var över honom i ett nu.

— Du lovar, åh, du lovar, käraste!

— Njaa, jag gör väl det då...

Ty Ung-Lars visste, att sånt här som nu detta med uven och gammel-fars stuga och vildskogen det stod ändå inte att förklara, så att hon begrep det. Hon var inte så skapt helt sonika. Men skapt till att binda en man vid gård och grund det var hon. Och han började förstå, att ger en sej bygden i händer, så får en allt ge sej med hull och hår vad det lider. Stugan och skogen hade han ju offrat redan — och Olle, stackare, ja... det var ju inte mer än ett annat djur förstås. Och han kunde inte se henne gråta...

De hade hämtat bössan och gått tillbaka inåt hagarna. Ungmor ville se, med egna ögon ville hon se, hur Olyckan tog en ände. Lars gick fort med blicken efter marken, och såg han upp, tiggarrögd och stum, så var det henne allena han såg.

— Men tror du vi får se... Hon tystnade. Det var som om hon grämt sig över något.

Då skrattade han till och det kom en kall glimt i hans ögon.

— Åhja, hon kunde vara lugn.

Himmelsbranden efter solfallet slocknade, i blåljus lågo markerna. Här kom gran i hagen, här kunde rovtand hugga, här kunde ludna tassar smyga. Något lönligt lurade i skumma skrymslen. Här stannade han, Ung-Lars från skogen. Då lyfte månen kopparhornet sitt och drack honom till över ångande marken. Men kvällens dagg hände fåretung i vart strå.

De gingo uppåt kullen, där skymningsdiset sam svalast, medan dungarna gingo i natt under höjden. I svart silhuett stod Ung-Lars på klippitsprånget. Stod och tufade i knäppta händer. Hemska var läten, flög fjärran genom sovande marker. Svar kom. Frände ropade frände till! Ekon lyddes i åsarna där nordan, storskogen drömde. Men ungmor i buskarnas hägn knäppte sina händer. Herre Jesus, Herre Jesus...

Då skedde det. Hon såg skuggan, den vid-

vingade frolska, som dök fram ur det disiga blå, hon hörde brak, såg eldstrålen.

Och åter var det tyst. Så underligt tyst stod natten. Ungmor gick de få stegen upp för bergklinten — nej, hon smög. Där var han! Han satt med huvudet lutat i händerna. Hatten låg bredvid honom. Kvällsvind lekte i svarta lockar. Hon strök honom över håret.

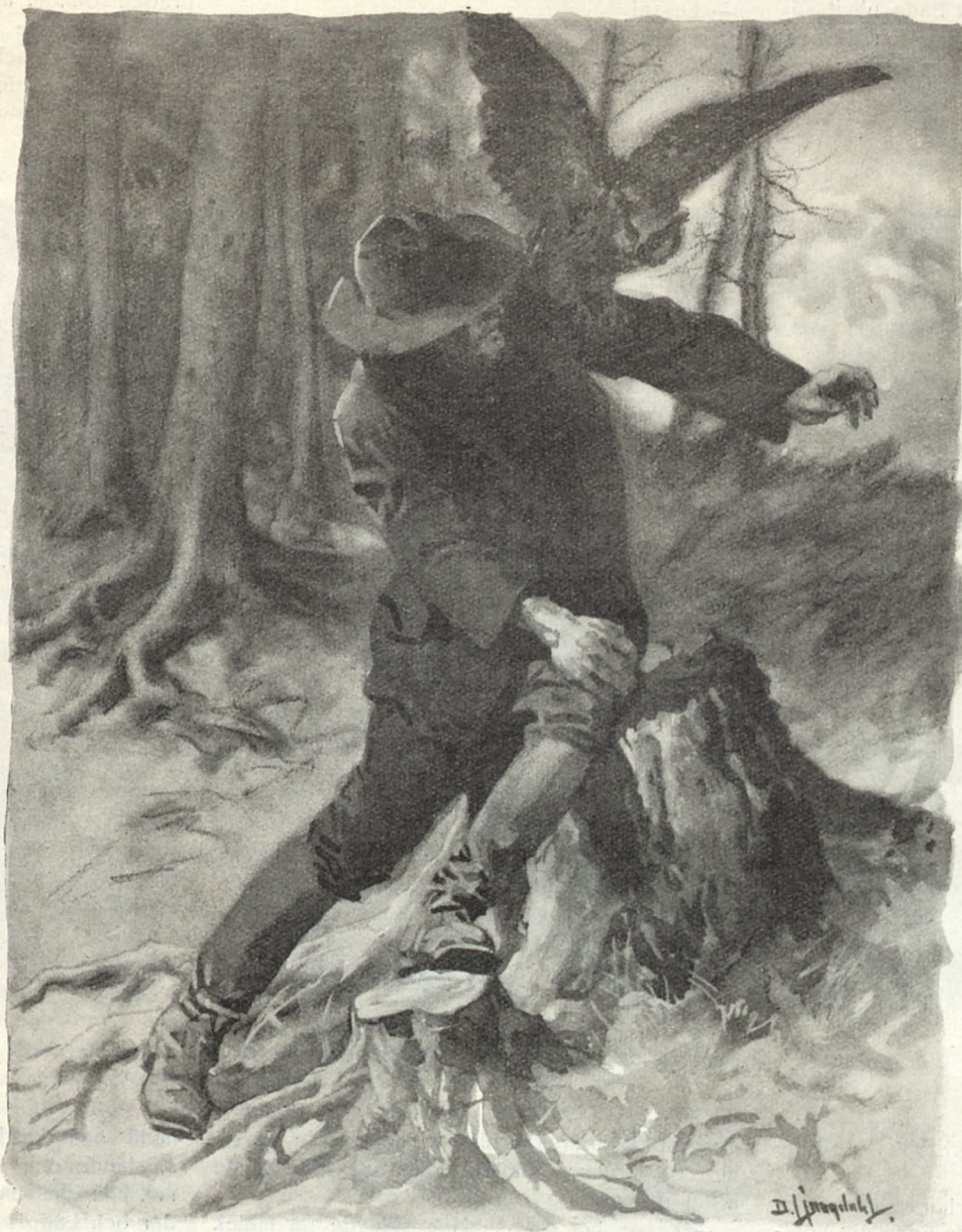
— Lasse, säj, föll han?

— Han gjorde det, Astrid.

Hon ryckte till. Som is kylde blicken ur hans ögon. — Du såg, Lasse?...

— Ja. Han singlar till och kom ner i skogen.

Tigande gingo de hemåt. Hand i hand. Men hans näve var kall som en sten. Det var som om hon gått mol allena genom hagen.

Där satt han och jollrade och vänslades.

Vår bröt in. Jordan frånade efter sol, soltränad låg i själva dagens ljus. Aldrig, aldrig ville den komma, den värme allt levande väntade.

Då tog gammelmor i Slättåkra sin dotter mellan fyra ögon. — Hur bar det till egentligen? Hon fick väl ändå inte tro, att de levde i synd. Och efter så långt giftermål, så... De gamla grå ögonen sökte och rannsokade. Astrid vred sig under den blicken. — I synd, nej, så santt! Mor såg väl själv. Han var så underlig, han, Lasse. Såg hon inte, hur han smög sig undan? Och han gjorde så då också... om kvällarna.

Farsord föll. — Hör du, pojke, förbarma mej, är du inte gift, vassa! Tror du jag har gett dig dotter min till... skådebröd... hm... ja, du förstår. — Men Ung-Lars bara log.

Ung-Lars hade sorg. I skyig kväll lockade fjäla och handklaver på vägarna. Digorna gingo

med en hemlighet i blicken, drängstugan stod tom långt in på natt. Ung-Lars sökte ensamstugorna uppåt norr. Från kullen, där skottet föll, såg han granbergen blå bakom svarta vretar. Och medan han satt där, stirrande uppåt skogarna, blev han som förryckt en natt. Han ropade: Olle, Olle! Första gången var det som om han blivit rädd för sin egen röst. Men så fann han, att det var en lisa att ropa så där. — Olle, Olle!

Inte var det uven han kallade! Nej, nej, Olle, stackare, multnade väl i nån buske han. Och mycket var det som multnade med honom. Men stugan, skogen, farsarvet, det var dem som Ung-Lars ropade vid namn.

Over kullen, där han satt, stod vårens gulsovmåne, frånsjuk, längtanssjuk. En ugglas tufade lågt borta. I Slättåkra där nere brann ljus. Och ugglan tufade. Ung-Lars satte händerna till munnen. Blåste som ugglan. Det var roligt så. Men han vidgade springan mellan tummarna, medan han blåste. Nu var det uv han lockade. En mästare var han, vildskogspojken! Det var så som Olle brukat sjunga i svarta nätter, när granarna brusade över fars stuga och sviktande stammar sköto sina skott.

Det var i en sådan stund, när längtan hade makt i markerna, som undret skedde — som den döde stod upp ifrån de döda! Skuggvingad kom han genom skuggornas rike, den fjäderbehornade, kom till roparen och längtaren, som längtade och lockade. Det ven i luften, det gick en il genom Ung-Lars lemmar. Han sträckte ut armen — och den människensögde satt med ett flämtande i tunga vingar på hans skuldra.

— Åh Olle, Olle lille...

Ung-Lars hade skjutfitt bom den gången han sköt genom en fåreslöja.

Lars Mårtensson gick vägen nedåt gårdarna, och uven följde honom i flog efter flog.

Ungmor i Slättåkra lillstuga spratt upp ur sin slummer. Det fislade

och tasslade bakom dörren, där Lasses bössa hängde. Tisslade, tasslade och — var tyst. Hon sprang upp. Hjärtat bankade. Vända föll över henne. I böljande linne stod hon på förstubron och såg. Skysval natt över gårderna. Vit dimma från älven. I svallande linne stod hon och såg Ung-Lars från skogen vandra vägen norr ut, där bergen sträckte som ludna ramar till hans möte. Bössan vaggade över hans axel, och över hans huvud, där han gick, fläktade ibland två skumma vingar.

Ungmor ropade honom inte tillbaka. Men hon lutade sitt huvud mot dörrposten och grät. Hon visste, att han aldrig skulle komma igen. Ty skogens barn höra skogen till såsom byarnas höra stugorna till.

Illustratör: David Ljungdahl.

PROESSDORF

BARNÄNGENS HUDIK TVÄTTPULVER
BEKVÄMT · EFFEKTIVT · OSKADLIGT

Ett nytt litterärt memoarverk av högsta rang

Helena Nyblom: Mina levnadsminnen

offentliggöres i Idun 1920.

Den celebra författarinnan, vars sagor, lyrik och novellistik utgöra en bestående prydnad i Nordens diktkonst, ger här i livligt berättande stil läsvärlden del av sitt livs erfarenheter, samtidigt som hon formar dem till en överblick av svenskt och danskt kulturliv under de senaste 50 åren. Som bekant dotter av den danske historiemålaren professor Jörgen Roed och sedermera maka till professor C. R. Nyblom i Uppsala har författarinnan vuxit upp och levat bland gångna decenniernas diktare, målare och

lärde och med många av dem knutit vänskapsförbindelser, vilket allt givit hennes levnadsminnen en stor intellektuell rikedom. De stå också som en glänsande avslutning på en fruktbar författargärning — ett stycke tidshistoria om tankens och fantasiens folk given med hennes skapartalangs bästa egenskaper, bland vilka humorn icke är den minst framträdande. Porträtt och andra bilder skola illustrera arbetet, vars offentliggörande begynner med den nya årgången.

Bland Europas ruiner.

Skildringar av det som spirar mot ny tid.

Av EIRA HELLBERG.

Där kriget härjat och lämnat efter sig ödelagda städer, byar och gårdar, börjar i kraft av naturens eviga förnyelsedrift livet åter utveckla sig. De flyktade invånarna vända tillbaka, leta efter grundmurarna till sina hem och efter myllan på sina tegar. Det gäller att bygga och odla som förr i tro på en framtid av rättfärdighet. — Fröken Eira Hellberg, vilken i sin egenskap av journalist redan under krigsåren tangerade de olika stridsfronterna, befinner sig nu på en studieresa bland de folk i sydöstra och södra Europa, som drabbats av krigets gissel. I en serie illustrerade resebrev kommer hon att för Iduns läsekrets i den nya årgången framlägga sina intryck av de stämningar och impulser, som nu, sedan striden dött bort, behärska människorna därnere och skapa den nya folksjälen. Hennes livliga skildringsförmåga och energi att tränga in i förhållandena borga för att hennes strövtåg "bland Europas ruiner" bli av allra största intresse.

Som liljorna på marken.

Av HEDVIG SVEDENBORG.

Den för Iduns publik sedan länge bekanta författarinnan vill i denna samling verklighetsbilder framställa kvinnor ur olika klasser och levnadsförhållanden, men alla lika i den mening, att de icke lägga två strån i kors för att bidra till sin försörjning, utan anse det som helt naturligt att de bli omhändertagna av andra hela livet igenom — en sorts livsmartyrer om man så vill. "Man skulle kunna tro att denna klass av kvinnor vore utdöd i vår tid", säger författarinnan, "men det är alls ej fallet. Jag tror snarare att det ej finns någon familj, fattig eller rik, som inte har sin 'lilja' att dra försorg om."

Hemmens kamp för tillvaron.

En artikelserie från "tjänarnas förlovade land".

Av SARI IVARSON.

Fröken Sari Ivarson är en ung, i Amerika numera bosatt svenska, som av Idun uppmanats att samla material för skildringar om de husliga förhållandena i Förenta Staterna, vilka kunde komma den svenska publiken av husmödrar till goda. Där har utvecklingen gått snabbare än hos oss, men även vi äro inne på den väg som leder till industrialisering av hemarbetet och på vilken väg vid ett bestämt stadium problemet om den husliga arbetskraften måste lösas. Sedan dess har fröken Ivarson teoretiskt som praktiskt grundligt studerat dessa problem. Hon har genomlevat den kris i Amerika, som det stora kriget gjort akut genom arbetskraftens försvinnande från hemmen. Då hon nu börjar en serie artiklar i Idun över de husliga förhållandena i Amerika sker det i en tid, då problemet är högst aktuellt också hos oss. Säkerligen skola därför hennes artiklar läsas med intresse och utbyte av alla dem, som intressera sig för ett målmedvetet arbete för hemmens anpassning till tidens krav.

Ur en drömmares hågkomster.

Av FJODOR DOSTOJEVSKI.

Fjodor Dostojevski är ett av världslitteraturens största namn i nyare tid och hans verk översättas nu till alla språk i Europa. Liksom hans gestaltningskonst äger en spännvidd som knappast överträffas, är hans förmåga att se ned i människosjälen innersta underbar i sin visionära kraft.

"Ur en drömmares hågkomster" har aldrig förr funnits överflyttad till svenskan, varför vi tro oss förskaffa våra läsare en stor litterär njutning genom publiceringen av denna psykologiskt mästerliga prosadikt i en mönstergill översättning från originalet av Ellen Rydelius.

Idun är allttjämt vår främsta litterära veckotidning,

varpå ovanstående utdrag ur programmet för nästa år ger ett otvetydigt vittnesbörd. Vad beträffar Iduns romanbibliotek kommer detsamma att upptaga romanen "I lögnens rike" av Anna Wahlenberg, ett arbete, som avgjort kan räknas till författarinnans bästa. Tidningens skönlitterära innehåll blir i övrigt tillgodosett med skisser, noveller och lyrik från våra bästa pennor, ytterligare främjat av "Iduns julnummer", vilket gratis tillfaller samtliga prenumeranter. — Vidare skola spalterna bjuda på

artiklar och skildringar i olika ämnen samt ett rikt bildmaterial från dagskrönikans skiftande områden. För avdelningarna Köksalmanackan och Hjälpredan svarar fortfarande fröken Ida Norrby med sin kända och uppskattade erfarenhet på området.

Idun 1920 erhålles till följande oförändrade prenumerationspris, trots allttjämt stegrade framställningskostnader: Idun, helt år: 14 kronor, halvt år: 7:25; ett kvartal 3:75. Julnumret och postarvodet däri inberäknade. Lösnummerpris: 30 öre.

ELEGANTA
 WIENERBLUSAR
 TEATERVÄSKOR
 MARABOUTKRAGAR
 PLYMBOOR
 PRESENTKORT

J. F. HOLTZ

H. M. DROTTNINGENS

HÖFLEVERANTÖR

ALLA KVINNOR ÄLSKA
 NESTOR
 CAIRO CIGARETT
 ÄKTA — KVALITE — AROM

"JULKLAPPAR"

Kristall
 Porstin
 Glas
 Husgeråd
 Köksartiklar
 Nysilfver
 keramik

BRISING & FAGERSTRÖM
 REGERINGSGATAN 24

FÖR att göra varuhusets lager lätt tillgängligt även för den kundkrets, som ej har tillfälle att personligen göra sina inköp, har Nordiska Kompaniet vidtagit särskilda åtgärder. **N. K:s katalog**, som kommer ut två gånger om året, till jul och på våren, och sändes gratis och franco, ger en bild — låt vara i förminskad skala — av vad varuhuset bjuder sina kunder; **N. K:s rådfrågningsbyrå** står beredvilligt till tjänst med förslag och upplysningar för alla dem, som i katalogen icke finna vad de söka, och **N. K:s brevorderexpedition** utför snabbt och tillförlitligt alla inkommande order. Brevorderexpeditionen väljer med mycken omsorg ut rekvirerade varor, förpackar dem noggrannt och sänder dem pr post, järnväg eller ångbåt under uppgiven adress.

Anlita alltså, hur avlägset Ni än må bo, N. K:s brevorderexpedition för Edra Inköp, och Ni har härigenom hela varulagret i Skandinavien största varuhus till Edert förfogande.

A.-B. NORDISKA KOMPANIET

Koncentrera
Eder
annonsering för Skåne
 på
SYDSVENSKA DAGBLADET
SNALLPOSTEN.

Genom omväxlande innehåll och tillförlitliga
 snabba nyheter

är

GÖTEBORGS DAGBLAD

framför andra

Prenumerera! *den stora burgna* *publikens organ.* Annonsera!

Modernt uppställd
 Innehållsrik
 Intressant
 Tillförlitlig
 Västra Sveriges
 nyhetstidning

GÖTEBORGS MORGONPOST

Göteborgs största morgon-
 tidning.

Läses överallt: i Göteborg,
 Västergötland, Halland, Bo-
 huslän, Värmland, Dalsland.

Effektivaste annonstidning.

H.-P.

(Helsingborgs-Posten)

den vakna, piggt redigerade och
 innehållsrika dagliga tid-
 ningen är ett af

**Skånes främsta
 annonsorgan.**

JÖNKÖPINGS-POSTEN

Daglig länstidning
 för Jönköpings stad och län

Länets äldsta
 (grundad 1864), mest spridda
 och lästa tidning samt mest anlitade
 annonsorgan.

Halfveckouplagan
**Jönköpings läns nyhets-
 och annonsblad**
 utkommer tisdagar och fredagar.

Vid annonsering
 i dessa tidningar samt **Svenska
 Posten**, spridd öfver hela landet
 och **Huskvarna Posten** — sam-
 manlagt **33,000 ex.** — alla ut-
 gifna från samma officin, billiga
 gemensamhetspriser :- :- :- :-

Nerikes-Tidningen

Upplaga: Öfver
11,000 ex.

**Örebro läns
 mest spridda tidning.**

Utkommer alla
 hvardagar.

Bästa annonsorgan.

Annonspris:
 14 öre före och 12 öre efter texten, Inner-
 sidorna 17 öre och senkomna 17 öre, allt,
 pr millimeter.

SKÅNETIDNINGEN DAGEN MALMÖ

är Skånes piggaste, snabbaste o. BÄSTA
 NYHETSTIDNING, omtyckt af alla ic-
 ke minst på grund af sin MODERNA,
 VACKRA o. ÖFVERSKÅDLIGA UPP-
 STÄLLNING - Skånetidningen DAGEN
 är Sveriges BILLIGASTE DAGLIGA
 MORGONTIDNING - Skånetidningen
 DAGEN vinner ständigt terräng på
 såväl landsbygden som i städerna -
 Skånetidningen DAGEN läses och gyn-
 nas af den köpstarkaste publiken i
 Skåne, hvadan Skånetidningen DAGEN
 också är ett af provinsens OJÄMFÖR-
 LIGT BÄSTA ANNONSORGAN. :: ::

Ni kan icke
 erhålla något
 bättre annons-
 organ i Norr-
 :- land! :-

SUNDSVALLS - TIDNING -

Norra Sveriges största och
 mest spridda tidning. Läses
 inom alla samhällsklasser.
 Dagl. uppl. 14,200 ex.
 :- Begär annonsoffert :-

UPSALA NYA TIDNING

UPSALA STADS o. LÄNS
 mest spridda tidning, har
 en totalupplaga af cirka
 :: **18,300 exemplar** ::
 och läses inom alla kretsar.
 Varje köpman eller fabri-
 kant, som önskar uppehålla
 sina affärsförbindelser i
 Upsala stad och län eller
 där knyta nya, bör alltså
 --- ANNONSERA I ---

UPSALA NYA TIDNING

HANDELSTIDNINGENS VECKOBLAD

*Billigaste varannandagstidning med stor
avdelning för förströelsesläsning*

*30,000 postprenumeranter.
Utmärkt annonsorgan.*

1836 GRUNDLAGD 1836

Den lämpligaste annonstidningen för
Landskrona med omnejd. Daglig
upplaga 3,000 ex. eller omkring 1,000
ex. mera än någon annan platstidning

**ANNONSERA I
KORRESPONDENTEN
LANDSKRONA TIDNING**

Annonsörer

som hafva något att meddela
Kristianstads läns burgna befolk-
ning böra som organ använda

Kristianstadsbladet,

länets mest spridda tidning,
som dagligen utgår i en upp-
laga av c:a 11,000 ex.

**Prenumerera på
och annonsera i**

LUNDS DAGBLAD,

den sydsvenska universitets-
stadens största tidning.

Dagliga upplagan.

Norrandsposten
GEFLE.

Halvveckoupplagan.

Nya Växjöbladet

VÄXJÖ

utkommer

4 gånger i veckan.

Utmärkt annonsorgan med **stor spridning**
bland **köpsfark** publik inom **Kronobergs** och
Jönköpings län.

Upplaga öfver 12,000 ex.

STRENGNÄS TIDNING

STRÄNGNÄS

UTKOMMER
måndagar,
onsdagar,
o. fredagar
kl. 5 e. m.

Är Strängnäs och
norra Sörmlands
enda tidning o. där-
för odisputabelt

DENNA ORTS

BÄSTA ANNONSORGAN!

Öresunds-Posten

är Helsingborgs och ortens mest spridda
tidning, utgår dagl. i en upplaga af öfver

8,000 ex.

Frisinnad, arbetare- och nykterhetsvänlig.

Påpasslig, väl underrättad nyhetstidning,
innehåller ledande artiklar i dagens frågor.

Den omtyckta **Våra hem** MEDFÖLJER
bilagan - - - - - GRATIS.

Bästa annonsorgan - Spridd inom alla klasser.

Julklapp!

IDUNS KOKBOK

10:de upplagan

av denna utmärkta och omtyckta kokbok

försäljes i alla boklädor

Pris Kronor 8:— inbunden

Portofritt från

IDUNS EXP., STOCKHOLM

MIN BÄSTA OCH ANGENÄMASTE
KAMRAT ÄR DOCK

SKYDDANDE FÖR
HALS- OCH
BRÖSTORGANEN
VID KALL LUFT
OCH BLÄST

FÖRORDAD AV
PROFESSOR
C. B. MESTERTON

Säljes överallt i
askar à 50 öre

SALAM TABLETTEN

Prenumerera före jul

på

STOCKHOLMS-TIDNINGEN

för år 1920.

Sveriges mest spridda dagblad.

Nationell. Demokratisk.
Frisinnad. Självtändig.

Nya intressanta följetonger.

Landets främsta nyhetstidning.

Landets främsta annonstidning.

**GÖTEBORGS HANDELS-
OCH SJÖFARTS-TIDNING**

Läses av alla
**POLITISKT
KULTURELLT
INTRESSERADE**

Hvilken tidning

har det klaraste framställningssättet, de
läsvärdaste artiklarna, de snabbaste ny-
heterna, de kvickaste kåserierna och
smånoliserna?

Hela den bildade svenska allmänheten svarar:

NYA DAGLIGT ALLEHANDA

Till alla landsändar komma **nyheterna färskast** genom Nya Dagligt Allehandas

Kvällsupplaga,

som ständigt har 12 timmars försprång före kollegerna.

NU vet Ni hvilken tidning Ni skall prenumerera på!